

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Nivelvaiheiden yhteistoiminnat Orimattilassa ja niiden tärkeyden korostaminen kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna

Katja Jokelainen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma 210 op

11/2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Katja Jokelainen	Sivumäärä 47+5
Työn nimi Nivelvaiheiden yhteistoiminnot Orimattilassa ja niiden tärkeyden korostaminen kulttuurisesta näkökulmasta katsottuna	
Ohjaava opettaja Annikki Ahlqvist	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Orimattilan kaupunki, sivistyspalvelut, sivistystoimenjohtaja Pirkko Luokkanen	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyöni on tilaustyö Orimattilan kaupungin sivistyspalvelukeskukselle, sivistystoimenjohtajan ehdotuksesta. Työ tilattiin siksi, että Orimattilan kaupunki tarvitsi kartoituksen koulujen ja päiväkotien nivelvaiheissa käytetyistä toiminnoista tulevan paikallisen opetuksen järjestämisen suunnitelman liitteeksi.</p> <p>Opinnäytetyö on kooste Orimattilaan perustetun nivelvaihteyryhmän työskentelyprosessista ja Orimattilassa tehtävistä jo käytössä olevista päiväkotien ja koulujen nivelvaihe- eli siirtymävaihetoinnoista. Lisäksi opinnäytetyössä esitetään oppilaan ja hänen perheensä kulttuuritaustan merkitysten kautta yhteistoiminnallisten toimintojen tärkeys niin nivelvaiheissa kuin yleensä koulumaailmassa.</p> <p>Tavoitteena oli tuottaa Orimattilan nivelvaiheissa käytetyistä yhteistoiminnallisista toiminnoista kooste kaikkien sivistyspalvelu yksiköiden käyttöön sekä selvittää kulttuurin taustan merkityksiä oppilaan tuen tarpeessa eri nivelvaiheissa. Työssä on elämänkaaripsykologian perusajatuksia, jotka vahvistavat nivelvaiheissa olevien yhteistoiminnallisten menetelmien käyttötarkoitusta. Tavoitteet saavutettiin hyvin tuloksin.</p> <p>Opinnäytetyön merkitys opettamisen ammattialalle on uuden tiedon tuominen kirjallisesti näkyviin, hiljaisen tiedon tuominen näkyviin. Yhteistoiminnallisia menetelmiä käytetään paljon, mutta niiden käyttöä on esitetty kirjallisesti melko vähän. Lisäksi näkökulmana käytetty ihmisten kulttuuritausta tuo erilaisen näkemyksen nivelvaiheista ja yhteistoiminnallisista menetelmistä koulumaailmassa. Aihe on laaja ja vaativa. Toivon että joku saa inspiraation opinnäytetyöstäni ja lähtee tutkimaan aihetta vieläkin syvällisemmin.</p>	
Asiasanat siirtymävaihe, koulu, oppilaanohjaus, yhteisöllisyys, ryhmäytyminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Katja Jokelainen	Number of Pages 47+5
Title Transition Phase Functions in the City of Orimattila and the importance of cultural background of the student in the transition phases	
Supervisor Annikki Ahlqvist	
Subscriber and/or Mentor City of Orimattila, Educational services, Pirkko Luokkanen, Director of Educational Services	
Abstract <p>The thesis was ordered by the City of Orimattila Educational Service Center, by the proposal of Director of Educational Services. The work was ordered because the City of Orimattila needed mapping of so called transition phase functions in day-care, pre-school, elementary school, upper comprehensive school and college. This thesis is a part of the City of Orimattila Organization Plan for the future of education planning.</p> <p>The thesis is a combination of descriptions about City of Orimattila's transition phase work groups working processes and the main functions which are already in use in day-care centers and schools as current transition function- actions. In addition, the thesis presented the cultural meanings of student and his family background, through the co-operative activities and tells the importance of the transition points.</p> <p>The main aim of this thesis was to produce compilation of the City of Orimattila Educational stages that are used in all the operational functions of educational service units in transitions and to find out the meanings of cultural background of the student and the need of support in different stages. The work includes life-psychology and the basic ideas that will strengthen the transition points of the co-operative methods. These goals were achieved with good results.</p> <p>The significance of this thesis is in providing new information on co-operated methods in written form in the field of teaching profession. Co-operated methods are widely used, but often those has not been written down. In addition, the perspective used in people's cultural background brings a different view of joint co-operative stages and methods in educational sector. The topic is extensive and demanding hope that someone gets inspiration from my work and continues research on the topic from an even more extensive.</p>	
Keywords transitional phase, transition, school, student counselling, communality, team work, co-operated methods	

Sisällys

1. JOHDANTO	5
3. ORIMATTILAN NIVELVAIHETOIMINTOJEN KARTOITUSPROSESSI	9
4. ORIMATTILAN NIVELVAIHETOIMINNAT	11
4.1 Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjaussuunnitelma	12
4.3 Orimattilan yhteiskoulun toiminnot	17
4.4 Jokivarren koulun toiminnot	20
4.5 Yhteistoimintapäivät	21
4.6 Erkkö-lukion valintayhteistyö perusasteen kanssa	23
4.7 Nivelvaiheita tukevat toiminnot toisen asteen koulussa Koulutuskeskus Salpauksessa	24
4.8 Ilman toisen asteen koulupaikkaa jäävät ja koulun keskeyttäjät	24
4.9 Orimattilan vahvuuksia ja kehittämisen kohteita	25
5. RYHMÄN JA YKSILÖN TAUSTAT – KOULUJEN YHTEISÖLLISYYDEN HAASTEINA	26
5.1 Ryhmän merkitys	27
5.2 Kulttuurisena yksilönä kouluryhmässä	30
5.3 Ryhmän ohjaajan merkitys	37
5.4 Yhteisöllisyyden merkitys	38
6. ELÄMÄNKAAREN VAIHEIDEN HUOMIOIMINEN KOULUN YHTEISTOIMINNALLISTEN MENETELMIEN SUUNNITTELUSSA	39
7. YHTEENVETO	43
8. POHDINTA	44
LÄHTEET	46

LIITTEET

Liite1
ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTOTOIMINNAN VUOSIYMPYRÄ

Liite2
Orimattilan kaupungin ohjaussuunnitelma 2010

1. JOHDANTO

Orimattilan sivistyspalveluissa on oltu pitkään päämäärätietoisien, jatkuvan kehittämisen tiellä. Monipuolisen laaja-alaisen organisaation, kaikki tahot mukaan ottavien, suurienkin kehittämishankkeiden avulla on pidetty Orimattilan sivistyspalveluiden taso hyvänä. Uusi perusopetuksen opetussuunnitelma (Opetushallitus 2011:20) tuo kuitenkin uusia haasteita ja kehittämiskohteita. Yksi niistä on kirjallisen selvityksen tekeminen varhaiskasvatuksessa, peruskoulussa ja toisella asteella siirtymävaiheiden nivelvaiheissa tehtävistä toiminnoista. Yhteistoiminnoilla tarkoitan tässä kaikkea oppilaiden tietojen siirtoon, kouluun tutustumiseen, ryhmien perustamiseen ja ryhmäyttämiseen liittyviä asioita. Yhteistoiminnot sanana on oma määritelmäni edellä mainitsemilleni asioille. Tällaisten toimintojen kuvaus on merkityksellistä henkilöstölle tiedottamisen ja tietojen perehdyttämisen kannalta. Se tekee henkilöstön toiminnasta tavoitteellista. Koosteen saamisen kiireellisyys kasvoi, kun uusi perusopetuslaki velvoitti kunnat tekemään ohjauksellista tukea ja nivelvaiheiden toimintoja koskevan suunnitelman. Aluksi tavoitteenani oli tehdä vain kyseinen selvitys Orimattilan sivistyspalveluille tilaustyönä, mutta aihe vei mukanaan ja halusin perehtyä asiaan monipuolisemmin. Mielenkiintoni kasvaessa, totesin, että on merkityksellistä perehtyä asiaan kokonaisvaltaisesti opinnäytetyössä. Näin ollen opinnäytetyöni tavoitteeksi muodostui tuotteen tekeminen Orimattilan sivistyspalveluille, joka tarkoitti myös nivelvaihetyöryhmänprosessin vetämistä. Tavoitteenani oli tuottaa kattava selvitys aiemmin mainituista toiminnoista, jonka avulla sivistyspalveluissa voidaan nähdä selkeämmin siirtymävaiheiden kenttä ja sitä voidaan kehittää päämäärätietoisesti todellisten tarpeiden ja vaatimusten mukaisesti.

Tietoperustan kartoittaminen oli työskentelyn haastavin osuus, koska aiheesta on löydettävissä hyvin vähän kirjallisuutta, joka kertoo nivelvaiheiden, yhteistoiminnallisten menetelmien ja koulun välisestä suhteesta. Kuvaan opinnäytetyössäni, miten Orimattilan sivistyspalveluissa yhteistoiminnalliset menetelmät ovat jatkumona varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle. Näkökulmana käytän yhteisöllisyyttä sosiaalipsykologian perusteista katsottuna, kulttuurintaustan merkitystä ryhmän jäsenenä olemisessä ja lyhyesti elämänkaaripsykologian hyödyntämistä toiminnallisessa yhteisölli-

sydässä. Olen sitä mieltä, että mitä paremmin ryhmä toimii päiväkotia ja koulumaailmassa kokonaisuudessaan, sitä paremmin yksilöt voivat ja pystyvät menestymään.

Orimattilan nivelvaiheiden yhteistoimintojen selvityksen taustalla on Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjaussuunnitelma 2010 (Päijät-Hämeen alueen perusopetuksen oppilaanohjauksen kehittämisen työryhmä 2010). Tämän pohjalta Orimattilaan laaditaan oma oppilaiden ohjaussuunnitelma. Ohjaussuunnitelman lisäksi selvitys käytännön nivelvaiheitoiminnoista liitetään uuteen opetuksenjärjestämisen suunnitelmaan.

Opinnäytetyöni sisältää Orimattilassa toimivan nivelvaihetöryhmän ja nivelvaihe yhteistoimintojen kuvauksien lisäksi teoreettista taustaa. Siinä esitän selvityksen siihen, miksi nivelvaiheitoiminnot ovat avainasemassa lapsen koulupolun onnistumisen kannalta. Tuon esille opinnäytetyössäni ryhmän ja yksilön kulttuuritaustan vaikutukset koulussa menestymiseen ja sen huomioimiseen puhuttaessa nivelvaiheista ja oppilaiden muusta ohjauksesta. Edellä mainittu on suoraan yhteydessä nivelvaiheissa tapahtuvaan tiedonsiirtoon ja ryhmän toimivuuteen. Koulumaailmassa yhteisöllisyyden vahvistaminen ja yhteistoiminnallisten menetelmien käyttö on ensiarvoisen tärkeää ja tarve kasvaa yhä mm monikulttuurisista syistä.

Oma roolini yhteistoiminnallisten toimintojen kentässä Orimattilassa voidaan jakaa neljään osaan. Ensiksi katson sitä nuorisohjaaja koulutukseni ja työni kautta, joihin on kuulunut yhteistoiminnallisten ryhmätehtävien vetäminen erilaisille ryhmille. Työn myötä olen oppinut näkemään, miten suuri merkitys vahvalla ryhmäytymisellä on uuden ryhmän aloittaessa toimintansa. Jos ryhmäytymisen jää sivuseikaksi, se näkyy negatiivisesti koko ryhmän toiminnan ajan ja sitä on vaikea korjata ryhmän toiminnan edetessä.

Toiseksi katson toimintoja myös vanhempana ja kuntalaisena ja toivon omien lasteni saavan laadukkaita kokonaisvaltaisia koulupalveluja ja toivon, että meidän vanhemmat otetaan paremmin huomioon siirtymävaiheissa. Me vanhemmat olemme asiantuntijoita lastemme asioissa ja meidät usein unohdetaan koulun, arjessa kun vanhempainilta on ohi.

Kolmanneksi työni opettajana tuo vahvistusta aiemmin keräämälleni kokemukselle. Ymmärrän osan opettajien tuomasta huolesta ajanhukkaamisesta ”turhuuteen” ja toiveen, että voi keskittyä vain opetustoimintaan. Opetustyö koetaan opettajien kesken ”oikeaksi työksi” ja muut vaatimukset ylimääräiseksi työksi. Tämä argumenttini on lainausta keskusteluista, joita olen käynyt työhistoriani aikana eri kouluyksiköiden henkilöstöjen kanssa. Toisissa kouluissa fraasi onneksi edustaa vitsiä, jolla ei todellisuudessa haluta erottaa oikeita ja turhia töitä, mutta joissakin kohtaa lause on tarkoittanut sitä, mitä siinä sanotaan. Kaikki, mikä ei kuulu varsinaiseen opetustyöhön ja sen suunnitteluun koetaan raskaana ja pakollisena työn lisänä, josta ei makseta erilliskorvauksia. Moni ei näe, uskalla tai tahdo ajatella, että mitä paremmin luokan saa ryhmänä toimimaan ja mitä enemmän ryhmän toiminnalle uhraa aikaa, se helpottaa työtä, kun oppilaat saadaan vastaanottavaisiksi opettamiselle.

Neljänneksi roolini on toimia tutkijana. Tutkimustapani tutkijana perustuu tutkivaan ja kehittävään työöteeseen. Olen kiinnostunut siitä, kuinka päästään opettajajohtoisesta opetuksesta tutkivaan, yksilölliseen opettamiseen. Mihin maailmaan nykyinen opettajakoulutus opettajia kouluttaa? Olen esittänyt kysymyksen myös opetushallituksen suunnittelijalle, jolta sain vastauksen, että he tietävät, että kyseistä koulutusta olisi ehdottomasti muutettava. Se ei heidän mielestään vastaa nyky-yhteiskunnan tarpeita ja uudet opettajat joutuvat koville astuessaan koulumaailmaan, jossa eivät voikaan toimia saamansa koulutuksen pohjalta. Tähän muutostyöhön ei nyt kuitenkaan ryhdytä koska muutostyö on niin suuri. Rehellinen vastaus oli arvokas, mutta tyrmistyttävä. Kärjistettynä voi ajatella, että opetushallitus jopa leikkii lapsilla, kun heitä opettaville ei anneta tarpeellista tietoa opettajana toimimisesta.

Yhteistoiminnalliset menetelmät saavat mielestäni väistämättä aikaan yhteisöllisyyttä. Väitän, että mitä vahvempi yhteisöllisyyden tunne opetusryhmässä on, sitä paremmin oppilaat ja opettajat voivat ja syntyy tila todelliselle oppimiselle.

Opinnäytetyöni myötä Orimattilaan perustettiin yhteistyöverkosto, jonka avulla siirtymävaiheiden eli nivelvaiheiden yhteistoiminnalliset toiminnot saatiin selkeästi näkyviin omana tärkeänä osa-alueenaan koulumaailmassa. Saavutimme tavoitteen yhteistoiminnallisten toimintojen kartoituksesta ja aikataulullisesti se valmistuu sopivasti opetuksenjärjestämisen suunnitelman liitteeksi.

2. NIVELVAIHETOIMINNAT RYHMÄN JA YKSILÖN TUKENA

Mitä tietoa tarvitaan oppilaan siirtymävaiheissa? Mitä tukea oppilas ja ryhmä tarvitsee pystyäkseen kannattelemaan kaikkien mahdollisuutta menestyä kykyjensä mukaan päivähoitossa ja koulussa? Tuleeko eri kouluasteiden käytäntöjä tehdä tutuksi eri asteiden opettajille? Näkevätkö opettajat itsensä selkeämmin tärkeänä osana oppilaan kokonaisvaltaista jatkumoa hänen koulupolullaan edellä mainitun avulla? Kun tuntee tietopohjan, jolle yläkoulussa opetettava tieto rakentuu tietyssä oppiaineessa, pystyykö selkeämmin suunnittelemaan aineen opintokokonaisuuden alakoulussa? Miten ammatillinen jatkuva yhteistyö tukee nivelvaihtoimintojen toteutumista henkilöstön ja oppilaiden näkökulmasta? Onko nivelvaiheissa tapahtuva tiedonsiirto yksittäinen toiminto vai onko se vahva lenkki pitkässä jatkumossa?

Olettaako aineenopettaja, että yläluokille tuleva ryhmä osaa jo olla hiljaa ja käyttäytyä, että oma rooli voi olla vain tiedonjakaja? Tunteeko yläkoulun opettaja alakoulukäisen kehitysvaiheet ja valmiudet ja tunnistaako hän yksilöiden väliset ”normaalit” kehityserot, jotka voivat olla suuriakin? Mikä on perheen ja oppilaan oma vastuu nivelvaiheissa? Minkälaista keskustelua tiedonsiirroissa tulee olla, jotta oppilaan koulupolun laadukas jatkuvuus turvataan?

Kysymyksiä liittyen nivelvaiheisiin ja niitä tukeviin toimintoihin on loputtomasti. Selvää on, että ilman suunnitelmallista nivelvaihtoimintaa emme voi tuottaa laadukkaita jatkuvuuden periaatteen mukaisia opetuspalveluita. Suunnitelmallisuus takaa tasa-arvoa niin oppilaiden kuin opettajien näkökulmasta. Toisaalta voidaan todeta nivelvaiheessa liian yksilökohtaisen ohjeistuksen kahlitsevan liikaa. Liiallinen byrokratia hankaloittaa ja vie luovuutta sekä energiaa eri toimijoilta. Ohjeistus täytyy olla tavoitteellista ja suunniteltua, jotta lasten oikeus tasapuoliseen tukeen nivelvaiheissa voi toteutua. Yksilölliselle toteuttamiselle puitteiden sisällä on annettava tilaa.

Tärkeitä ajatuksia nivelvaiheissa omasta, kuten myös Orimattilan sivistyspalveluissa, ovat jatkuvuuden periaate, laadukkuus, tasa-arvo, kokonaisvaltainen koulupolku, yksilöllisyys ja yhteisöllisyys. Käsittelen yhteisöllisyyttä erityisesti yhteistoiminnallisten menetelmien näkökulmasta. Yhteistoiminnallisilla toiminnoilla tarkoitan tässä toimen-

piteitä, joilla pyritään vahvistamaan niin oppilaan kuin ryhmänkin hyvinvointia. Toiminnot voivat kohdistua esimerkiksi ensimmäisen luokan oppilaisiin juuri koulun alettua. Ne voivat olla ohjattuja leikkejä, joissa kaikki lapset pääsevät tasapuolisesti toimimaan tai isommat alakoululaiset voivat esimerkiksi järjestää toimintaa samassa yksikössä oleville päiväkotilapsille. Kyseessä on toiminnallisuus, joka aktivoi ryhmiä tasa-puolisesti vahvassa aikuisen ohjauksessa. Yhteistoiminnallisuus tarkoittaa myös aikuisten välistä yhteistoiminnallisuutta esimerkiksi tiedonsiirtoa lapsen siirtyessä päiväkodista kouluun. Tiedonsiirron tulee olla molemmin puolista, hyvässä yhteistyössä tehtyä, riittävän ajoissa aloitettua, lapsen yksilöllistä hyvinvointia ja hoito-, koulupolkuja jatkumoa palvelevaa.

3. ORIMATTILAN NIVELVAIHETOIMINTOJEN KARTOITUSPROSESSI

Tässä kappaleessa kuvaan opinnäytetyöni taustalla olevaa projektiluonteista moniammatillista ryhmätyöprosessia. Nivelvaihtetyöryhmä ja työskentelyprosessi käynnistettiin sen siksi, että kaupungin sivistyspalvelukeskuksessa nähtiin, että nivelvaihtetöiden toiminnot tulee saada konkreettisemmin näkyviin ja yhtenäisiksi koko kaupungin sivistyspalveluiden alueella. Nivelvaihtetyöryhmän tavoitteena on jakaa tietoa Orimattilan kouluissa ja päiväkodeissa jo olevista siirtymävaihtetoiminnoista muille toimijoille sivistyspalveluiden yksiköissä. Lisäksi tarkoituksena on kehittää uusia toimintatapoja ja tuottaa työryhmän koordinaattorin avulla yksi kattava toimintaselvitys kaikista Orimattilan kouluissa ja päiväkodeissa tapahtuvista nivelvaihtetöiden yhteistoiminnoista varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle siirtymiseen asti. Selvityksen avulla halutaan saada selkeästi näkyviin toimenpiteet, joita jo nyt tehdään ja kohdat, joita tulee jatkossa kehittää oppilaiden koulusiirtymisissä ja koulupolkua tukevissa toiminnoissa. Nivelvaihtetyöryhmän toiminta rajattiin koskemaan kaikkia yhteistoiminnallisia toimintoja, joita nivelvaihtesiirtymisissä on käytössä. Muusta ohjauksellisesta koko henkilöstöä koskevasta toiminnasta kouluissa on Oppilaanohjaus-hankkeen puitteissa valmisteilla oma kokonaisuutensa, josta ensimmäinen versio löytyy työni liitteenä.

Nivelvaihetyöryhmän ensimmäinen tapaaminen oli joulukuussa 2010, jossa keskusteltiin yleisesti ja esiteltiin eri nivelvaiheita. Tällöin sovittiin, että toimin nivelvaihetyöryhmän koordinaattorina ja kokoan aiheen tiimoilta ryhmässä esiin tulevia tietoja. Tammikuussa 2011 sovimme, että lähdemme tekemään aiemmin mainittua tarkempaa toimintakuvausta kaikista Orimattilan nivelvaihetoiminnoista varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle siirtymisen vaiheisiin saakka. Vastuu koosteen tekemisestä oli minulla nivelvaihetyöryhmän koordinaattorina.

Nivelvaihetyöryhmän työskentelyyn osallistui sivistystoimenjohtaja, erityisopetuksen rehtori, yläkoulun rehtori, lukion rehtori, ammattikoulun koulutuspäällikkö, alakoulun rehtori, päivähoitojohtaja, kaksi yläkoulun oppilaanohjaajaa, lukion opinto-ohjaaja erityisopettaja, kaksi luokanopettajaa ja seurakunnan nuorisotyöntekijä. Kyseinen työryhmä rakennettiin vahvasti moniammatilliseksi.

Nivelvaihetyöryhmä kokoontui neljä kertaa intensiivisiin kokouksiin, joissa työskenneltiin Orimattilassa tehtävien nivelvaiheiden yhteistoimintojen kartoittamiseksi ja kehittämiseksi. Tämän lisäksi kaikki nivelvaihetyöryhmän jäsenet kokoontuivat tarpeen mukaan omissa työpisteissään omiin palaverihinsa, joissa kartoitettiin taustatietoja Orimattilan jo olemassa olevista siirtymävaihetoiminnoista. Lisäksi nivelvaihetyöryhmän työskentelyn myötä syntyi uusia yhteistyömuotoja, joista muotoutui uusia työryhmiä. Esimerkiksi toisen asteen koulu, koulutuskeskus Salpaus, aloitti yhteistyön seurakunnan ja nuorisopalveluiden kanssa järjestääkseen toiminnallisen päivän 8.luokkalaisille. Näiden lisäksi työskentelyyn kuului tiivistä tiedonvaihtoa sähköpostitse ja tapaamisia minun ja sivistyspalveluiden johtajan kanssa. Kokouksien etenemisen sovimme aina sivistystoimenjohtajan kanssa ja toiminta linkitettiin siten, että se palveli tekemäni koosteen etenemistä. Menetelminä kokouksissa käytimme avoimia yhteisiä keskusteluja, teemoittain jaettua ryhmätyöskentelyä, yksittäisten henkilöiden pitämiä selvityksiä oman yksikön toiminnoista, koosteen läpikäyntiä ja kommentointia ja sekä normaalin kokoustekniikan mukaista puheenjohtajajohtoista keskustelua.

Kirjallisen tiedon tuottaminen nivelvaiheiden yhteistoiminnoista vaihteli eri yksiköiden välillä. Osa koosteen teksteistä tuli minulle hyvin pitkälti valmiiksi työstettyinä ja osa kerättiin suullisen tiedon pohjalta. Tiedostojen kirjaaminen, yhtenäistäminen ja lopullinen stilisointi oli minun vastuullani. Lopullinen kooste Orimattilan nivelvaihetoimin-

noista oli kommentoitavana työryhmällä toukokuussa 2011. Tämän jälkeen sen piti mennä sivistystoimenjohtajan tarkistuksen kautta sivistyslautakunnan kokoukseen kommentoitavaksi kesän 2011 aikana. Tämä siksi, että olisimme saaneet sen heti koulujen alkaessa elokuussa 2011 koulujen kommentoitavaksi ja heti tämän jälkeen liitteeksi opetuksenjärjestämisen suunnitelmaan, joka oli valmistumassa syksyllä 2011. Aikataulu kuitenkin muuttui kesän aikana, koska sivistyslautakuntaan päätettiin viedä kerralla koko asiapaketti kaikkine liitteineen liittyen uuteen opetuksenjärjestämisen suunnitelmaan. Muut asiapaperit valmistuivat syksyn 2011 aikana ja näin ollen asia oli esillä marraskuun sivistyslautakunnan kokouksessa. Asiaa käsiteltiin johdollani rehtorikokouksessa lokakuussa, jossa linjattiin tiedon jalkauttaminen heidän yksiköissään. Jotta käytännöt vahvistuvat ja tietoisuus niiden tärkeydestä kasvaa, ei riitä, että tehty toimintojen kooste jää yksiköiden kaappiin. Se täytyy konkreettisesti käydä läpi henkilöstön kanssa ja palata siihen säännöllisesti. Rehtorikokouksessa sovittiin, että nivelvaiheiden yhteistoimintakoostetta päivitetään jatkossa kolmen vuoden välein. Jokainen koulu sisällyttää oman koulunsa suunnitelmaan omaa kouluun koskevan osuuden koosteesta ja päivittää sen vuosittaisessa koulun toimintasuunnitelmassa. Uuden koosteen kokoaminen tapahtuu keräämällä yhteen koulujen ajantasaiset osuudet.

4. ORIMATTILAN NIVELVAIHETOIMINNAT

Tässä kappaleessa esitän Orimattilan kaupungissa käytössä olevat nivelvaiheiden yhteistoimintamuodot varhaiskasvatuksesta toiselle asteelle asti. Toimintamuodot ovat olleet pääosin käytössä pitkään, mutta toimintojen kartoitusprosessin aikana syntyi uusia toimintamuotoja, joita alettiin kokeiluluontoisesti käyttää keväällä 2011. Päivähoidon siirryttyä sivistyspalveluiden alaisuuteen noin viisi vuotta sitten, luotiin hallinnollinen jatkumo lasten koulupolulle varhaiskasvatuksesta lähtien. Tämä on yksi Orimattilan sivistyspalveluiden vahvuuksista. Hallinnollinen muutos on aina edellytys käytännön työn muutoksille. Ensimmäisessä alaluvussa on esitelty lyhyesti Orimattilan yhteistoiminnallisia ja oppilaanohjauksellisia suunnitelmia ohjaava Päijät-Hämeen

perusopetuksen ohjaussuunnitelma ja sen jälkeen Orimattilassa konkreettisesti tehtävät nivelvaihtoiminnat. Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjaussuunnitelmaa linjaa kunnan opetuksen ohjaamisen toimintoja.

4.1 Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjaussuunnitelma

Päijät-Hämeen alueella tehtiin yhteinen seudullinen oppilaan ohjaussuunnitelma jonka tavoitteena on luoda yhteisiä toimintamalleja perusasteen ohjaustyötä tekeville. Seudullinen ohjaussuunnitelma antaa suosituksia joista paikallisesti valitaan käytänteitä oppilaiden kokonaisvaltaisen ohjauksen toteuttamiseen. Nivelvaihtoiminnat eli siirtymävaiheiden toiminnat ovat vain osa oppilaanohjaukseen liittyvästä toiminnasta. Jotta oppilaille voidaan tarjota tasapuoliset mahdollisuudet ohjaukseen riippumatta asuinpaikasta tai oppilaitoksesta, seudullinen ohjaussuunnitelma on välttämätön. Kyseinen ohjaussuunnitelma on tarkoitettu oppilaanohjaajille, muulle kouluhenkilökunnalle, opetuksen järjestäjälle, oppilashuollolle, huoltajille ja ohjaukseen liittyville monialaisten tiimien toimijoille. (Päijät-Hämeen perusopetuksen seudullinen ohjaussuunnitelma 2010.)

Päijät-Hämeen perusopetuksen ohjaussuunnitelmassa tuodaan hyvin esille, miksi ohjauksellisuus ja nivelvaiheet ovat tärkeitä. Nivelvaihtoiminnat liittyvät vahvasti oppilaan kasvatukselliseen ohjaukseen, jolla tuetaan oppilaan yksilöllistä kehittymistä ja kasvamista ryhmän jäseneksi koulutyössä ja kouluympäristössä. Kyseisellä ohjauksella tarkoitetaan ohjausta, jossa seurataan oppilaan hyvinvointia ja huomioidaan hänen elämäntilannettaan sekä elämänhistoriaansa. Näin pyritään ehkäisemään oppimis- ja/tai psykososiaalisia ongelmia ja puuttumaan niihin varhaisessa vaiheessa. Ohjauksella edistetään myös oppilaan sosiaalisia taitoja.

Alueellisessa ohjaussuunnitelmassa käsitellään oppilaiden siirtymävaiheita mm. seuraavalla tavalla:

Siirtyminen ensimmäiselle luokalle

Keskeistä nivelvaiheessa siirryttäessä alakouluun:

- kouluun tutustuminen, sekä oppilaat että huoltajat
- koulutyöhön perehtyminen
- huoltajien perehdyttäminen koulujärjestelmään, koululaisen kotijoukkona olemiseen

- koulunkäyntitaitojen oppiminen
- erilaisiin työtapoihin tutustuminen
- omiin vahvuuksiin ja harjoittelua vaativiin asioihin tutustuminen
- oppilasryhmään kuuluminen ja jäsenenä, koululaisena toimiminen
- tietojen siirto neuvolasta ja esikoulusta kouluun

Kuudennelta luokalta yläkouluun

Keskeistä nivelvaiheessa kuudennella luokalla siirryttäessä alakoulusta yläkouluun:

- ohjaaminen tavoitteelliseen työskentelyyn ja vastuunottoon
- yhteistyö tulevan yläkoulun henkilökunnan kanssa
- tutustuminen yläkoulun toimintakulttuuriin (työtavat, aineenopettaja ja jaksojärjestelmä)
- tutustuminen uusiin oppiaineisiin ja opiskelutekniikoihin
- yläkoululaisten/tukioppilaiden vierailu kuudennessa luokassa
- kuudesluokkalaisten ja huoltajien vierailut yläkoulussa
- ainevalintoihin, kouluvalintoihin ohjaaminen

(Päijät-Hämeen perusopetuksen seudullinen ohjaussuunnitelma 2010, 11.)

Oppilaan turvallista ja joustavaa siirtymistä opintopolun nivelvaiheissa tulee tukea yhteistyössä kodin, oppilaitosten ja muiden toimijoiden kanssa. Tavoitteena on tarjota asiantuntevaa ohjausta ja tukea oppimiseen ja kehitykseen. Ohjaamisen kouluissa tulee tapahtua moniammatillisesti kaikkien tietoja ja osaamista hyödyntäen. Nivelvaiheissa moniammatillisuus on erityisen tärkeässä asemassa. Moniammatillinen työskentely edellyttää vuorovaikutusta, yhteistyötaitoja, yhteistä ongelmanratkaisua, tiedonhallintaosaamista ja työn yhteistä käsittelemistä. (Päijät-Hämeen perusopetuksen seudullinen ohjaussuunnitelma 2010, 12, 28-29.)

4.2 Orimattilan varhaiskasvatus ja koulupalveluverkko

Seuraavana oleviin taulukoihin olen kerännyt esille Orimattilan kaikkien koulujen, päiväkotien ja ryhmäperhepäivähoitoyksiköiden lapsi ja henkilöstömäärät. Näiden lisäksi Orimattilassa toimii yksityinen päiväkotiki Keinuhevonen, jossa on 24 paikkaa, avoin päiväkotiki Kimppa ja noin 80 perhepäivähoitajaa. Orimattilan alueella toimii ammattikoulu Koulutuskeskus Salpaus.

Koulu	luokat	opettajat	oppilaspaikat
Heinämaa	1-6	2	40
Jokivarsi	esik.+1-9	45	640
Karkkula		3	55
Kuivanto	1-6	3	90
Luhtikylä	1-6	3	75
Mallusjoki		2	40
Myllylä	esik.+1-5	8	210
Pennala	1-6	6	150
Tietävälä	1-6	3	60
Tönnö	1-6	6	150
Virenoja	1-6	3	60
Orimattilan yhteiskoulu	6-9	45	450
Erkko-lukio		14	279
			2299

Päiväkoti/ ryhmäperhepäiväkoti	paikat
Lintula	71
Peltola	32
Myllylä	52
Pennala	60
Kuivanto	28
Mallusjoki, ostopalveluna	21
Keskusta, Lilliputti-Annitanni	24
Tönnö, Nallentassu	8
Luhtikylä, Luhtikki	12
Heinämaa, Onnenpotku	12
	320

(Orimattilan kaupungin internet sivut 30.10.2011)

4.2 Esi- ja alkuopetuksen nivelvaihe Orimattilassa

Esi- ja alkuopetuksen tavoitteita nivelvaihteyöskentelyyn liittyen:

Pedagogisen jatkuvuuden turvaaminen

- yhteistyö opetussuunnitelmien toteuttamisessa
- tiedonsiirron turvaaminen nivelvaiheessa

Ammatillinen kehittyminen

- tutustuminen yhteistyökumppaneihin, ”yhteinen ymmärrys”
- yhteiset koulutukset

Moniammatillinen yhteistyö

- toimiva oppilashuoltoryhmä
- yhteistyö erityisopetuksen ja muiden yhteistyöverkostojen kanssa
-

Varhaiskasvatuksen nivelvaiheyhteistoiminnan vuosikello

Syyslukukauden aikana esiopettajat vierailevat alkuopetusryhmissä. Esiopettaja tekee käytännön toteutuksen järjestelyt mm. sijaisjärjestelyiden varmistamisen.

elokuu:

- esi- ja alkuopetuksen yhteisen vuosisuunnitelman laatiminen niiden päiväkotien ja koulujen kesken, joissa se on luontevaa. Yhteisestä suunnitelmasta mainitaan koulun toimintasuunnitelmassa
- esioppilaiden tiedonsiirtolomake perhepäivähoitajilta päiväkoteihin
- kirjalliset tiedonsiirtoluvat vanhemmilta esiopetuksen oppilashuoltotoimintaan

syyskuu:

- varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) keskustelut alkavat vanhempien kanssa
- Oppilashuoltoryhmä palaverit: huolen siirto neuvolasta päiväkoteihin, mukana esiopettaja, psykologi ja terveydenhoitaja
- esikoululaisten vanhempainilta

lokakuu:

- Kaupungin esi- ja alkuopetuksen yhteistyöryhmän tapaaminen päivähoitojohtajan kutsusta

joulukuu:

- kouluvalmiustutkimuksiin osallistuvien kohdalla tiedonsiirto oppilashuolto-ryhmän (OHR) toimijoiden välillä. Mukana esiopettaja, psykologi ja terveydenhoitaja

Kevätlukukauden aikana alkuopettajat vierailevat päivähoitoyksiköissä ja tutustuvat tuleviin ekaluokkalaisiin esiopetusryhmissä. Alkuopettaja tekee käytännön järjestelyt mm. sijaisjärjestelyiden varmistuksen. Myös esikoululaiset käyvät pienissä ryhmissä tutustumassa alkuopetuksen puolella tulevan opettajansa kanssa. Lisäksi esiopettaja ja alkuopettaja voivat tehdä vaihtotunteja, jolloin he vaihtavat paikkoja yksittäisten oppituntien ajaksi. Kummioppilaat valitaan tuleville ensimmäisen luokan oppilaille ja järjestetään yhteinen tapaaminen mahdollisuuksien mukaan ennen kesää.

tammikuu:

- kirjalliset luvat vanhemmilta kouluvalmiustutkimuksiin
- kouluvalmiustutkimukset alkavat - vanhemmat ohjeistetaan
- tarpeen ja tuloksien mukaan
- hakemaan tukitoimia koulunkäynnin tueksi tai/ja lykkäystä koulunkäynnin aloitukseen
- esikoululaisten vanhempainilta, koulun edustaja mukana

helmikuu:

- kouluun ilmoittautuminen

huhtikuu:

- Koulutulokaspalaverit, tiedonsiirtopalaverit, koulu kutsuu koolle. Mukana rehtori, erityisopettaja, alkuopettaja, esiopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi ja päivähoiton psykologi. Tiedonsiirtokooste puhelimitse, jos ei ole monta lasta siirtymässä samaan kouluun samasta esiopetusyksiköstä. Varhaiskasvatussuunnitelma siirretään koululle vanhempien kirjallisella luvalla.

toukokuu:

- koulutulokkaiden vanhempainilta
- tulevien 1. luokkalaisten kouluun tutustumispäivä

kesä-heinäkuu:

- tulevien 1.luokkalaisten terveystarkastukset

(Kummioppilaat mukana esiopetuksen toiminnassa vuoden aikana, niissä yksiköissä jossa kummioppilastoiminta mahdollista jo esikoulu aikana).

4.3 Orimattilan yhteiskoulun toiminnot

Orimattilan yhteiskoulu sijaitsee Orimattilan Mäntylän kaupunginosassa lähellä keskustaa. Koulussa toimii peruskoulun 6-9 luokat. Koulun oppilasmäärä on 420 ja opettajia on 40, kaksi avustajaa ja yksi luokkaohjaaja. Koulun keskeiset arvot ovat oppilaan minäkuvan kehittäminen, myönteinen suhtautuminen ja vastuu muista ihmisistä, elinympäristöstä, yhteiskunnasta ja työstä. Kasvatus ja opetus koulussa tähtäävät näiden tavoitteiden toteuttamiseen. Tavoitteena on kouluttaa ja kasvattaa oman elämänsä hallitsevia, aktiivisia kansalaisia. Oppilaita kannustetaan itsenäiseen, vastuulliseen ja aktiiviseen oppimiseen tavoitteiden saavuttamiseksi. Tiedon ymmärtämistä pidetään tärkeämpänä kuin esim. ulkoa opettelemista. Vain ymmärretty tieto on merkityksellistä. Niinpä arvioinnissa painopiste asettuu yksilölliseen oppimisen arviointiin. Opetuksessa ja kasvatuksessa pyritään kokonaisuuksien hallintaan. (Orimattilan kaupungin internetsivut 20.4.2011.)

Myllylän koulun 5.luokkalaisten siirtyminen yhteiskouluun

Myllylän koulun tilat ovat riittämättömät alaluokille 1.-6. Tämän vuoksi 5.luokkalaiset siirtyvät Myllylän koulusta yhteiskoulun tiloihin. Tulevat kuudennen luokan opettajat saavat tiedon luokkansa oppilaista Myllylän koululla käytävissä nivelneuvotteluissa. Luokat siirtyvät kokonaisina yhteiskouluun. Nivelneuvotteluissa ovat läsnä myös erityisopettajat sekä oppilaanohjaajat. Neuvottelut käydään huhtikuussa.

6.luokilla oppilailla teetetään Alakoulun lukutesti (ALLU) ja Matematiikan keskeisen oppiaineksen koe (MAKEKO) joiden tulokset siirtyvät yhteiskoulun erityisopettajalle. Jo yhteiskouluun siirtyneille kuudesluokkalaisille tehdään nämä yhteiskoulussa.

Toukokuussa pidetään vanhempainilta yhteiskoululla ja myös toukokuussa viidesluokkalaiset käyvät tutustumassa uuteen kouluunsa. Erityisopettajat pitävät erikseen palaverin erityistä tukea tarvitsevista oppilaista ja yhteisesti pohditaan erilaisten oppijoiden koulupolkujen toteutusmahdollisuuksia. Myös oppilaanohjaajat osallistuvat nivelvaihepalaveriin.

Tukioppilaat järjestävät 6.-8.luokkien oppilaille diskon syksyllä ja keväällä. Näiden avulla pyritään luomaan tilanteita uusien kaverisuhteiden syntymiselle ja vahvistetaan koulun oppilaiden yhteisöllisyyttä. Tukioppilaat ovat tukemassa uusien oppilaiden koulupolun alkua uudessa koulussa ottamalla heidät positiivisesti huomioon.

Muiden koulujen 6.luokkalaisten siirtyminen yhteiskouluun

Yhteiskouluun siirrytään seitsemännelle luokalle 10:ä alakoulusta: Myllylä, Pennala, Luhtikylä, Kuivanto, Karkkula, Tönnö, Tietävälä, Heinämaa, Virenoja ja Vuorenmäki. Seitsemännelle luokalle siirryttäessä alakoulujen oppilaat käyvät tutustumassa Yhteiskouluun opettajansa johdolla. Oppilaanohjaaja ja tukioppilaat kertovat yläkoulusta ja kierrättävät oppilaita koulun tiloissa. Samaan aikaan toinen oppilaanohjaaja ja laaja-alainen erityisopettaja käyvät opettajan kanssa nivelvaihe neuvottelut.

Toukokuussa järjestetään vanhempainilta, jossa kerrotaan yläkoulussa opiskelusta ja monista käytännön asioista. Huoltajille esitellään koulun tiloja. Lisäksi oppilaanohjaajat kertovat luokkien muodostamisen perusteista.

Kuraattori haastattelee keväällä kaikki yläasteelle siirtyvät kuutosluokkalaiset, mikäli kaikkia ei ehditä haastattelemaan keväällä, suoritetaan haastattelut loppuun heti koulun alettua syksyllä.

Kevään aikana erityisopettajat pitävät erikseen palaverin erityistä tukea tarvitsevistä oppilaista ja miettivät mahdollisia tukitoimia niitä tarvitseville oppilaille.

Näiden tietojen avulla oppilaanohjaajat muodostavat luokat kevään aikana. Kuraattori ja erityisopettaja avustavat oppilaanohjaajia ongelmatilanteissa. Samoin kuudensien luokkien luokanopettajilta voidaan pyytää arviota luokkajaoista.

Orimattilan yhteiskoulun nivelvaiheyhteistoiminnan vuosikello

Syyslukukausi

elokuu:

- koulu alkaa, luokat oppilaiden tietoon
- tukioppilaat aktiivisesti huomioimassa uusia oppilaita
- yhteistoimintapäivä Jymyllinnassa seitsemänsille luokille
- seurakunnan kaikille 6.lk:lle järjestämät yhteistoimintapäivät Mallusjoki
- seurakunnan kaikille 8.lk:lle järjestämät yhteistoimintapäivät Mallusjoki

syyskuu:

- tukioppilaiden järjestämä disko koulun 6.-8.luokkalaisille
- 7.lk vanhempainilta (vanhempainillassa kysely koulun alun sujumisesta)

lokakuu:

- jo tulleiden kuudesluokkalaisten opettajat yhteiskoululle, suunnittelu aloitetaan JO-RE kokouksessa. UUSI TOIMINTA KOKEILUSSA 2011-2012

Kevätlukukausi

helmikuu:

- erityisen ja tehostetun tuen tarpeiden tarkistaminen
- tukioppilaat vierailulle tulevien luokanvalvojen tai muun opettajan kanssa kuudensiin luokkiin, myös 5.luokkiin(Myllylän koulu) (tukioppilastunti)
- kaveritoiveiden miettiminen

maalis-huhtikuu:

- allu- ja makeko- testit

huhtikuu:

- nivelvaihepalaverit ->tiedonsiirto, kaveritoiveet
- tulevien oppilaiden kouluun tutustumispäivä yhteiskoulussa

toukokuu:

- vanhempainilta tulevien 7.lk huoltajille/ vastuu oppilaanohjaajilla

- > oppilaat mukaan samaan iltaan UUSI TOIMINTA, KOKEILUSSA 2011-2012
- luokkien muodostaminen

kesäkuu:

- työjärjestykset valmistuvat

4.4 Jokivarren koulun toiminnot

Jokivarren koulu - kaikille yhteinen koulu - sijaitsee Orimattilan keskustan tuntumassa. Koulu on aito yhtenäiskoulu; Oppilaat aloittavat koulussa ensimmäisellä luokalla (osa jo esiopetuksessa) ja jatkavat aina yhdeksänteen luokkaan asti. Oppilaaksiottoalueelle muuttavia lukuun ottamatta, Jokivarren kouluun ei tule oppilaita muista kouluista. Poikkeuksen tekevät erityisoppilaat joita otetaan erityisluokille tarpeen mukaan myös muista kouluista kesken lukuvuoden.

Koulu on kaikille yhteinen myös opetusjärjestelyjen näkökulmasta. Orimattilan luokkamuotoinen erityisopetus on keskitetty Jokivarren kouluun. Erityyppisiä erityisluokkia on yhteensä 12, ja siksi erityisopetuksen rehtorin työhuone on Jokivarren koulussa. Koulun oppilasmäärä vaihtelee lukuvuodesta riippuen, mutta suuruusluokka on noin 600, joista noin 150 erityisopetukseen siirrettyjä.

Koulun moninaisuuden takia myös henkilökunta on moniammattillinen. Suurin ammattiryhmä on luonnollisesti opettajat, joita koulussa työskentelee hieman alle 50. Koulunkäyntiavustajia on lähes 30 ja kun kaikki koulussa työskentelevät lasketaan, kokonaishenkilöstömäärä lähentelee sataa. Koulua johtaa perusopetuksen rehtori.

Jokivarren koulun alakoulusta yläkouluun nivelvaihtoiminta

Yhtenäiskoulutoiminnan vuoksi alakoulusta yläkouluun siirtyminen on erilainen kuin Orimattilan yhteiskoulussa.

Oppilaanohjaaja vierailee 6.luokilla syyslukukaudella. 6.luokkien luokanopettajat tekevät esityksen luokkajaoista huhtikuun lopussa. Tätä varten luokanopettajat ovat kyselleet oppilailta kaverisuhteista ja keskustelleet asiasta tarvittaessa myös huoltajien kanssa. Myös luokkia opettavilta aineenopettajilta kysytään mielipiteitä. Oppilashuoltoryhmän nivelvaihepalaveri on toukokuussa ja siellä käydään läpi luokanopettajien luokkajakoesitykset. Paikalla on myös tulevat luokanvalvojat. Rehtori vahvistaa luokkien kokoonpanot kesän aikana ja luokkajaot julkistetaan oppilaille elokuussa. Oppilaanohjaaja pitää oppitunnin 6.luokkalaisille myös toukokuussa. Oppilaat kertovat itsestään tuleville luokanvalvojille kirjeissä, jotka oppilaanohjaaja toimittaa syksyllä luokanvalvojille.

7.luokille järjestetään yhteistoimintapäivä yhteistyössä nuorisopalveluiden kanssa heti koulun alettua elokuussa. 7.luokkalaisten huoltajille järjestetään vanhempainilta sekä syyslukukaudella että kevätlukukaudella. 7.luokkien luokanvalvojat pitävät vanhempainartit lukuvuoden aikana. Jos oppilas tulee Jokivarren kouluun muualta, järjestetään hänelle erillinen tutustumispäivä.

Uuden lukuvuoden alkaessa kaikki 7.luokkia opettavat aineenopettajat kokoontuvat yhteiseen tiedonsiirtopalaveriin, jossa käydään läpi yläkoululaisia koskevat didaktiset ja pedagogiset asiat.

4.5 Yhteistoimintapäivät

Yhteistoimintapäivien tarkoituksena on tukea oppilaita sosiaalisessa kanssakäymisessä toistensa kanssa. Oppilaat tutustuvat toiminnallisten päivien puitteissa paremmin toisiinsa ja toisten toimintatapoihin. Ryhmän toimimisen merkityksen tärkeys tuotiin esille kappaleessa 2.2. Yhteistoimintapäivät on tuotu pysyväksi osaksi koulujen toimintakulttuuria.

”Kutos-päivä”, UUSI TOIMINTA KOKEILUSSA 2012

”Kutos-päivä” on seurakunnan nuorisotyöntekijöiden ja koulun edustajien suunnittelema yhteistoiminnallinen päivä kaikille kaupungin kuudesluokkalaisille. Päivä kestää kokonaisen koulupäivän ja kuljetus Mallusjoen leirikeskukseksi tapahtuu koulutoimen järjestämänä. Leirikodille lähtee aina kaksi (tai useampi) luokka samana päivänä. Toimintaa on ulkona ja sisällä, erilaisissa ryhmissä rasteilla. Toiminnan tarkoituksena on kehittää oppilaiden yhteistoiminnallisia taitoja ja luoda heille mahdollisuus tutustua muihin kuin oman luokkansa samanikäisiin oppilaisiin, mahdollisesti toisista kouluistakin tuleviin. Päivää on toteuttamassa seurakunnan nuorisotyöntekijät, luokanvalvoja ja mahdollisuuksien mukaan kuraattori ja kaupungin nuoriso-ohjaaja. ”Kutos-päivän” piti olla kokeilussa yhden alakoulun 6.luokille syksyllä 2011, mutta kokeilu siirtyi syksyyn 2012 myöhemmin määriteltäville alakouluille.

”Seiska-päivä”

Koulu- ja nuorisopalvelut järjestävät syksyisin heti koulun alettua nuorisotalolla yhteistoimintapäivän, joihin jokainen 7.luokka osallistuu omana päivänään. Päivä pitää sisällään rasteittain toteutettavan ohjelman, jossa tutustutaan luokkatovereihin, tukioppilaisiin, luokanvalvojaan, oppilaanohjaajaan, kuraattoriin ja nuorisopalveluiden henkilökuntaan.

Päivän aikana tehdään luottamusharjoituksia ja toiminnallisia ongelmanratkaisutehtäviä sekä koko luokan kesken että pienissä ryhmissä. Päivän aikana oppilaat tutustuvat nuorisotalon tiloihin ja Orimattilan kaupungin nuorisopalveluiden tarjoamaan ohjelmaan, toimintaan ja tapahtumiin ja ennen kaikkea omaan luokkaansa. Päivien tarkoituksena on harjoitella yhteistyötaitoja, ennaltaehkäistä luokassa syrjäytymistä ja koulukiusaamista. Päivä toteutetaan yhteistyössä ja yhteisestä halusta tuottaa nuorille elämyksiä, oivalluksia, iloa ja yhdenvertaisuutta. Päivää ovat toteuttamassa nuoriso-ohjaaja, kuraattori, luokanvalvoja, oppilaanohjaaja ja tukioppilaat.

”Kasi-päivä”

”Kasi-päivä” on seurakunnan organisoima päivä. Se kestää kokonaisen koulupäivän ja seurakunta järjestää kuljetuksen leirikeskukseksi Mallusjoelle. Leirikodille lähtee aina kaksi luokkaa samana päivänä. Toiminta leirikeskuksessa on luokittain siten, että toisella luokalla on ulkotoimintaa ryhmissä rasteilla noin tunnin ajan ja samaan aikaan toisella luokalla sisätoimintaa luokanvalvojan tai kuraattorin johdolla. Kun edellä mainitut toiminnot on suoritettu ryhmässä loppuun, ryhmät vaihtavat paikkojaan. Iltapäivällä jatketaan kahdessa ryhmässä. Toisen luokan kanssa on kuraattorin tai luokanvalvojan suunnittelemaa toimintaa ja toisella luokalla on seurakunnan rippikouluinfo. Päivän loppuksi on pieni hetki riihikirkossa. Toiminnan tarkoituksena kehittää luokkien yhteistoiminnallisia taitoja ja antaa rippikouluinformaatiota. Päivää on toteuttamassa seurakunnan nuorisotyöntekijät, nuorisopappi, luokanvalvoja, kuraattorit ja mahdollisuuksien mukaan kaupungin nuoriso-ohjaaja.

4.6 Erkko-lukion valintayhteistyö perusasteen kanssa

- Suunnittelupalaveri elo-syyskuussa (lukio ja perusasteen oppilaanohjaajat):
 - Aikataulut, materiaalit ym.
- Nivelpalaveri syyskuussa (lukion opiskelijahuoltoryhmä ja ryhmänohjaajat sekä perusasteen oppilaanohjaajat ja terveydenhoitajat).
- Erkko-lukiovalintamateriaali valmis syksyllä.
- Yhdeksänsien luokkien ohjaus:
 - Yhdeksänsien luokkien vierailut Erkko-lukiossa
 - Tutorvierailut peruskouluissa
 - Erkko-lukion opinto-ohjaajan ja rehtorin infot
 - Erkko-lukion vanhempainilta peruskoulujen oppilaille ja vanhemmille
 - Erkko-lukioon tulevat oppilaat täyttävät valintakortit yhteishaun jälkeen
 - Lukioon tulevien ohjausilta toukokuussa

4.7 Nivelvaiheita tukevat toiminnot toisen asteen koulussa Koulutuskeskus Salpauksessa

Orimattilan 8.luokkalaiset, UUSI TOIMINTO KOKEILUSSA 2011-2012

Toukokuussa nuoris- ja vapaa-ajan ohjaaja opiskelijat suunnittelevat ja toteuttavat Orimattilan 8 luokkalaisille toiminnallisen päivän. Päivää toteuttamassa ovat Orimattilan nuorisopalvelut ja seurakunta. Iltapäivällä on NOPPA -teatterin draamallinen päihdekasvatus + purku. Muutoin päivässä on erilaisia liikunnallisia rasteja ja näiden kautta tehdään tutuksi myös toisen asteen koulutusta (ammattillinen + lukio).

Orimattilan 9.luokkalaiset:

Avoimet ovet – tapahtuma järjestetään Salpauksessa marraskuussa, myös kotiväen on silloin mahdollista tulla katsomaan opiskeluympäristöjä. Peruskoulujen on mahdollista tilata koululle Salpauksen henkilökunnan pitämä esittely oppilaille päivän aikana (yksi tai maksimissaan kaksi esitystä/koulu) tai sitten vanhempainillan yhteyteen. Tämä on mahdollista järjestää syyskuu-helmikuun välillä. Lisäksi yksittäisille oppilaille on mahdollista järjestää pienimuotoisia koulutukseen tutustumisia yksilön tarpeen mukaisesti keväällä ennen yhteishakua.

Siirryttäessä Salpaukseen

Valintakirjeen yhteydessä kesäkuussa, lähetetään tuleville opiskelijoille siirtymätiedot perusopetuksesta toiselle asteelle - lomake, joka täytetään yhdessä huoltajan kanssa. Ns. siirto-hojks, eli henkilökohtainen opetuksenjärjestämisen suunnitelma, tulee perusopetuksesta suoraan Salpaukseen, jos opiskelijalla ollut erityisen tai tehostetun tuen tarvetta peruskoulun puolella.

4.8 Ilman toisen asteen koulupaikkaa jäävät ja koulun keskeyttäjät

Mikäli opiskelija ei sijoitu mihinkään jatko-opiskelu paikkaan yhdeksännen luokan, jälkeen oppilaanohjaaja auttaa häntä tekemään jatkosuunnitelmia yksilöllisesti ja ohjaa tarvittavan jatkotuen piiriin. Jos opiskelija aloittaa opinnot, mutta keskeyttää ne

ilman, että siirtyy muun opiskelun tai työn pariin, hänet on mahdollista ohjata kaupungin erityisnuorisotyöntekijän kautta tarvittavan jatkotuen pariin.

4.9 Orimattilan vahvuuksia ja kehittämisen kohteita

Orimattilassa nivelvaiheyhteistyö nähdään tärkeänä osana oppilaiden koulupolkua. Toiminnot ovat olleet omia irrallisia osiaan, joiden välillä ei aina muisteta nähdä ”pu-naista lankaa”. Varsinkin eri asteiden väliset nivelvaihetoiminnot nähdään omina osi-oinaan oppilaiden edetessä koulupoluillaan. Toisaalta on hyvä, että lapsen ja nuoren kehittyessä ei käsitellä uudestaan jo aiemmin korjaantuneita tilanteita oppimisvaike-uksissa. Oppilaille tulee antaa mahdollisuus muutokseen ja vanhan taakseen jättämi-seen. Toisaalta tieto saattaisi olla ensiarvoisen tärkeää uusien mahdollisten haastei-den tullessa esiin. Edellisessä kappaleessa kuvasin Orimattilassa tällä hetkellä olevat toiminnat mukaan lukien prosessin aikana kehitetyt uudet toimintamuodot.

Tulevaisuudessa erilaisten siirtymävaiheiden toimenpiteiden kattavuus ja jatkuvuu-den turvaaminen on haaste valtakunnallisestikin erityistä ja tehostettua tukea tarvit-sevien oppilasmäärien kasvamisen myötä. Kuinka voimme turvata oppilaille ja henki-löstölle mahdollisuudet suunnitelmalliseen ja laadukkaaseen työympäristöön, jossa siirtymät eivät aiheuta jaksamisen kuormittavuutta vaan tekevät siirtymisestä miele-kästä kaikille, myös perheille? Vanhemmat jäävät usein ulkopuolisiksi lasten koulun siirtymävaiheissa. He ovat vain tiedon vastaanottajia vanhempainilloissa, mutta jos siirtymissä on jotain erityistä vanhemmat ovat tiedon antajan roolissa. Millaisissa olo-suhteissa saadaan näistä tilanteista aitoja vuorovaikutustilanteita, jolloin ei vain siirre-tä tietoa vaan nähdään yhdessä tulevaisuuteen ja toimitaan yhdessä lapsen edun mukaisesti? Mikäli perhe tulee täysin erilaisesta kulttuurista kuin opettaja ja muu henkilöstö, saadaanko aikaan yhteisymmärrys lapsen edusta vain vanhempainillan avulla? Kuinka vanhemmat voivat kasvaa tukemaan lastaan koulunkäynnissä, jos heillä itsellään ei ole mallia siitä. Yksi vanhempainilta ei tätä asiaa ratkaise. Perheet, joissa vanhemmilla on tietoa ja kokemusta, kuinka lasta voi tukea koulunkäynnissä, ovat aivan eri asemassa. Heille yksi ainoa vanhempainilta vuodessa on täysin riittä-vä. He tuntevat koulukulttuurin ja kuinka siellä toimitaan ja mitä apua lapsi luultavim-

min siirtymävaiheissa tarvitsee. Kun nivelvaiheissa lasten ja nuorten hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen panostetaan vahvasti, se poikii koulun jatkuvassa arjessa toimintatapoja, jotka tukevat kaikkien oppilaiden hyvinvointia. Esimerkiksi ryhmäytämispäivissä saadut mukavat luokan yhteiset onnistumisen kokemukset kulkevat oppilaiden mielessä, jolloin he kokevat olevansa osa omaa kouluyhteisöään. Jos vanhemmille järjestetään samankaltaista ryhmäytämistoimintaa lastensa koulusiirtymävaiheissa, kuten esimerkiksi Hämeenlinnassa Lammin yläkoulussa tehdään, saadaan vanhemmat sitoutettua kantamaan paremmin vastuuta lastensa koulunkäynnistä. Toiminnallisissa osuuksissa tuodaan uudella tavalla tekemisen kautta tietoa tärkeistä asioista nuorten maailmassa esimerkiksi sosiaalisesta käyttäytymisestä ja päihteiden vaarallisuudesta. Aktiiviseen osallistumiseen, toisen auttamiseen ja yhteiseen keskusteluun pohjautuvat tehtävät kasvattavat tietoutta kokemuksen kautta. Esimerkiksi sokkona kulkemista esteradalla voidaan käyttää luomaan tunnetta päihtyneenä olosta ja turvallisuudesta, kun ei hallitse omaa liikettään ja ympäristöään. Tällaisten toiminnallisten ja mielekkäitä kokonaisuuksia sisältävien vanhempainiltojen järjestäminen on haasteellista, mutta mielestäni ehdottomasti kokeilemisen arvoisia.

5. RYHMÄN JA YKSILÖN TAUSTAT – KOULUJEN YHTEISÖLLISYYDEN HAASTEINA

Tässä kappaleessa tuon esille omasta mielestäni tärkeitä taustasyitä teoreettisesti siitä, miksi koulujen tulee panostaa nivelvaiheisiin, yhteistyöhön ja ohjauksellisuuteen koko koulun henkilöstön voimin. Esimerkkini koostuvat opinnäytetyössäni kaikkien opettajien toimintaan, ei ainoastaan oppilashuoltoryhmään kytköksissä oleviin opettajiin. Hyvin tärkeässä asemassa on koko koulun henkilökunta kun puhutaan yhteisöllisyydestä ja oppilaanohjauksesta. Tässä työssäni en kuitenkaan syventynyt muun henkilökunnan osallistumiseen oppilaanohjaustyössä.

Kouluyksiköt eivät voi nykypäivänä olla laitoksia, joissa kaikki suoriutuvat vain heille jo aiemmin kertyneiden kokemusten avuin. Jotta kaikki oppilaat saavat samanarvoi-

sen mahdollisuuden menestyä kulttuuritaustastaan huolimatta, ryhmiä ja yksilöitä täytyy tukea aivan eri vahvuisesti kuin on tehty. Yhteenvetona voi sanoa, että mitä paremmin ryhmä toimii, sitä paremmin se tukee kaikkien oppilaiden hyvinvointia ja menestystä. Opettaja-lehdessä 9.9.2011 oli mielestäni erittäin hyvä kirjoitus yhteisöllisyyden tärkeyden huomaamisesta Keinutien ala-asteella Helsingissä. Kyseisessä koulussa on alettu panostaa erityisesti yhteisöllisiin menetelmiin koulun jokapäiväisessä arjessa ja saatu hyviä tuloksia. Artikkelissa tuotiin esiin mielestäni tärkeä näkökulma aiheesta kuinka opettajakoulutuslaitos ei vastaa nykypäivän tarpeisiin tässä asiassa. (Aronen 2011, s.26-27.)

Ryhmä-käsitteellä tarkoitan Jauhiaisen ja Eskolan (1994) mukaan joukkoa yksilöitä, jotka ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ryhmä voi olla vapaaehtoinen ryhmä tai sidottu ryhmä. Tässä käsittelen ryhmiä, jotka eivät perustu vapaaehtoisuuteen, vaan ovat sidottuja ryhmiä kuten koululuokat ja päiväkotiryhmät. Vaikka ryhmässä olo ei perustu vapaaehtoisuuteen, ryhmän jäsenten ihanteellinen tilanne on, että he kokevat kuuluvansa ryhmään. He ovat riippuvaisia toisistaan ja heillä on yhteisiä tavoitteita. Kukin ryhmän jäsen pyrkii tyydyttämään omia tarpeitaan jäsenyyden avulla. Ryhmän toimintaa säätelevät sisäiset normit ja näiden lisäksi ryhmän toimintaan vaikuttavat ulkoiset tekijät kuten perusopetuslaki. Lisäksi ryhmillä on omat sisäiset lait, jäsenten roolit ja hierarkia, jotka muodostuvat ryhmän ohjaajan tuella. Mitä tarkemmin ryhmän ohjaaja tukee ryhmän yksilöitä löytämään itselleen positiivisen paikan ryhmässä ja mitä enemmän ryhmäytymiseen keskitytään, sitä yhdenmukaisempi ja tasa-arvoisempi ryhmästä muodostuu. (Ahokas, Frencen, Hankonen, Lautso & Pyysiäinen 2008, 139.)

5.1 Ryhmän merkitys

Ryhmällä on yhteinen tavoite tai päämäärä ja he ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ryhmällä on vetovoima jäseneensä, joka vaihtelee eri jäsenten kohdalla. Puhuttaessa kaikkien ryhmän jäsenten yhteensä ryhmää kohtaan tuntemasta veto-voimasta, puhutaan koheesiosta. Vahvan koheesion omaavassa ryhmässä sen jäsenet ovat voimakkaasti sitoutuneet ryhmän toimintaan ja muihin ryhmän jäseniin ja

osallistuvat aktiivisesti toimintaan. Johtajuus osataan jakaa ja kaikki otetaan huomioon. Avoimissa vapaaehtoisissa ryhmissä koheesion ollessa huono, ryhmän toiminta pääsääntöisesti loppuu pian, koska sen jäsenet ”kaikkoavat”. Sidotuissa ryhmissä, joista ei voi irtisanoutua, esimerkiksi koululuokka, on toimittava, vaikka koheesio olisi hyvin heikko. Luokan sisälle voi myös syntyä voimakkaan koheesion omaavia alaryhmiä, joiden toiminta on epäedullista koko ryhmää ajatellen. (Isoherranen, Rekola & Nurminen 2008, 98, Aho & Laine 2002, 203–207; Helkama, Myllyniemi & Liebkind 2007, 268)

”On voitu havaita, että yhteisöissä, joissa on voimakas koheesio, on myös hyvä ilmapiiri, jäsenet viihtyvät ja välittävät toinen toisistaan, ovat avoimia toisilleen, kertovat omista tunteistaan ja yleensäkin kommunikoiivat runsaasti keskenään sekä arvostavat ja kunnioittavat toistensa toimintaa tai työtä” (Aho & Laine 2002, 205).

Helkaman ym. (2007) mukaan koulutuskokeiluissa on voitu todeta sosiaalisten taitojen opettamisen vähentävän lasten ja nuorten hyökkäävyyttä ja aggressiivista käyttäytymistä. Ryhmässä käyttäytyminen ja siihen vaadittavat sosiaaliset taidot ovat siis opittavissa, päiväkotia ja koulumaailmaa ovat ensiarvoisen tärkeitä paikkoja lapselle ja nuorelle oppia olemaan ryhmän jäsenenä aikuisten ohjauksen avulla. Luokkahuoneen ulkopuolella lapset saavat perheestä tulevien vaikutteiden lisäksi suuren määrän jäsentymättömiä ja hallitsemattomia vaikutteita esimerkiksi mediasta. Nämä ”kilpailevat” tiedot saattavat olla es. mediassa hyvin paljon ennakkoluuloisia asenteita tuovia ja virheellisiä toimintatapoja vahvistavia. Koulun ja perheenkin on välillä hyvin vaikea taistella näitä asenteita vastaan niin, että lapsi tai nuori ei niitä sisäistäisi. Positiiviset kokemukset tavoitteellisesta ryhmässä olostaan ovat parhaita keinoja vahvistaa positiivista ryhmäkäyttäytymistä. (Helkama ym. 2007, 246, 318, 322.) Kouluissa oppilaista koottu ryhmä on osittain sattumanvarainen. Ryhmälle luodaan tavoitteet ja pelisäännöt vuorovaikutuksen avulla. Tavoitteena on ryhmä, jossa voidaan toimia toisia auttaen ja tukien. (Kangas 2000, 24.)

Luokan toiminta, säännöt, tavat ja siihen kuuluvat jäsenet vaikuttavat ryhmän ilmapiiriin (Kangas 2000, 23). Koululuokka on yksi tärkeimmistä ryhmistä lapsen kasvun kannalta. Koulu on paikka, jossa lapset joutuvat jatkuvasti ottamaan muut huomioon. Muihin yksilöihin kohdistetaan pikkuhiljaa odotuksia, mielikuvia ja velvollisuuksia. Ajan myötä muodostuu yksilöiden välille hierarkkinen arvojärjestys, josta oppilaat

ovat useimmiten hyvin tietoisia. Myös ryhmän ulkoreunalle jää yksilöitä ja heidän asemansa saatetaan nähdä jopa rasitteena ryhmälle (vrt. kiusaaminen). (Aho & Laine 2002, 227.) Mitä aiemmin siis panostetaan koko ryhmän toimivuuteen, sitä enemmän voidaan välttyä huonolta ryhmädynamiikasta johtuvilta ongelmilta kuten kiusaaminen ja syrjäytyminen.

Yllä mainittujen kohtien perusteella kouluryhmien tulee olla toimivia, jotta olosuhteet ovat kaikille tasapuoliset. Nivelvaihtoiminnat ovat ensiarvoisen tärkeässä asemassa sujuvuuden aikaan saamiseksi. Tämän lisäksi luokkiin kohdistuvan ohjauksellisen toiminnan tulee olla jatkumo, jolla ryhmää ja yksilöitä tuetaan. Mitä paremmin jatkuvassa ohjauksessa ja nivelvaiheiden toteutuksessa onnistutaan, sitä paremmin oppilaat voivat ryhmänä ja yksilönä, joka näkyy koulumenestymisenä.

Ryhmän muodostaminen

Haluan ottaa yksittäisen esimerkin nivelvaihtoimintojen yksittäisestä toiminnasta, joka tapahtuu kaikkien ryhmien kohdalla paikkakunnasta riippumatta. Kysymys on ryhmien muodostamisesta. Tämä siksi, että sillä on suuri merkitys ryhmän tulevaisuudelle. Ryhmien muodostaminen siirryttäessä esikoulusta ensimmäiselle luokalle, alakoulusta yläkouluun ja yläkouluista toiselle asteelle, on yksi suuri osa-alue nivelvaihtoiminnoissa. Päiväkotien henkilöstö ja luokanopettaja tuntevat ryhmänsä ja tietävät yksilöiden kokonaistilanteen. Tämä tietämys on ensiarvoisen tärkeää tuleville opettajille yläkoulun puolella ja toisella asteella, koska heille ei pääse muodostumaan samanlaista yhteyttä oppilaiden kanssa aineenopetusjärjestelmän vuoksi. Oppiaine vaikuttaa oppilaan käyttäytymiseen ja aineenopettajan näkemys oppilaasta perustuu monesti vain oman aineen tunneille. Tiedon välittämistä tarvitaan siis yläkouluun siirryttyäkin jatkuvasti, jotta opettajat näkevät oppilaan kokonaisuutena edellä mainitusta syystä johtuen.

Yleisiä periaatteita, joita on huomioitava ryhmiä muodostettaessa, on monia. Luokanopettajien kokonaisvaltaista tietämystä oppilaistaan on hyödynnettävä vahvasti. Aineenopettajien arvioilla on täydentävä tietämystä kasvattava merkitys, koska he näkevät oppilaan oppijana vain yksittäisessä aineessa. Ryhmiä muodostettaessa on

huomioitava oppilashuoltoryhmässä esiin nousseet asiat. On huomattava, että ryhmään ei sijoiteta kahta erityisesti yhdessä häiriötä aiheuttavaa oppilasta tai erityisesti kiusattua oppilasta ei eroteta ainoastaan ystävästä. Luokista tulee muodostaa mahdollisimman heterogeeniset, eli on muistettava ryhmässä olevien oppilaiden monipuolisuuden merkitys. Jotta voidaan saada aikaan monipuolisia ja laajoja näkemyksiä, on ryhmässä painotettava erilaisuuden rikkautta (Heikkilä & Heikkilä 2001, 39.) Ystävyyssuhteet on huomioitava mahdollisuuksien mukaan. Muodostettujen ryhmien tulee olla monipuolisia toimivia kokonaisuuksia.

5.2 Kulttuurisena yksilönä kouluryhmässä

Yhteiskuntaamme värittävät erilaiset kulttuurit. Tällä en tarkoita vain erimaiden tuomia kulttuureja, vaan jo omien rajojemmekin sisäpuolelta löytyviä perhehistoriaan liittyviä kulttuureja. Nykypäivänä maailman kulttuurit tuovat meille aivan uusia haasteita. Vaikka emme enää julkisesti puhu luokkajaosta, ne ovat silti olemassa. Yleisesti puhutaan piilo-kulttuureista ja piilo-opetussuunnitelmista, koska työväenluokkaisuus saattaa löytyä perheen taustasta, vaikka itse vanhemmat jo edustavat toimihenkilöitä. Koulumaailma on ns. sidottu ryhmä, ryhmä jonka jäsenet eivät itse valitse ryhmäänsä, ja ovat näin ollen suuri "sulatusuuni" erilaisille kulttuuritaustoille. Piilo-opetussuunnitelmat sisältävät, ikävä kyllä, koulututkimuksienkin mukaan, monia esimerkkejä siitä, kuinka koulu suosii ylä- ja keskiluokkaisia lapsia, joiden kotikulttuuri vahvistaa positiivisesti heidän mahdollisuuksiaan koulussa. (Saarinen & Järvinen 2004, 182-183.) Piilo-opetussuunnitelmalla tarkoitan koulun sisäisiä toimintamalleja ja opettajien toimintatapoja, joita on kouluissa sisäisesti ja joita on vaikea havaita ilman läpinäkyvää ja jatkuvaa arviointia. Esimerkkinä piilo-opetussuunnitelmasta on tiukkaa kuria pitävän opettajan biologian tunti. Oppilaat oppivat tunneilla toimimaan kurinalaisesti, kirjoittamaan kaunista käsialaa ja mittaamaan tarkasti vihkoon liimattavien kasvien koon, siten että ne vastaavat opettajan vaatimustasoa. Oppiiko oppilas oikeasti biologiaa vai kurinpidollisia menetelmiä ja kurinalaisuutta? Entä kumpi olisi nivelvaiheessa parempi vaihtoehto? Erityisoppilas, jolla on vakavia ryhmässä käyttäytymisen ongelmia taustalla, päätetään jättää ryhmäytymispäivän ulkopuolelle, jotta muu uusi ryhmä ei joudu kärsimään hänen käytöksestään, vai ryhmäyttämispäivään

panostettaisiin erityisen paljon, jotta saataisiin luotua mahdollisuus erilaistenkin oppilaiden uudelle alulle. Olen liian usein törmännyt koulun päätökseen jättää oppilas ulkopuolelle käyttäytymisen riskin vuoksi. Oppilaan ulkopuolelle jättäminen vahvistaa aiempaa ei toivottua käytöstä, koska oppilas ei saa mahdollisuutta mukavaan yhteiseen toimintaan muun ryhmän kanssa. Toimintaan, josta takuulla tullaan puhumaan jatkossa koulussa oppilaiden kesken. Oppilas suljetaan täysin ryhmän ulkopuolelle heti uuden ryhmän hakiessa muotoaan. Koulujen tulee tarkastella erityisesti koulun sisällä ilmeneviä kirjoittamattomia toimintamalleja, joista tulee pyrkiä pääsemään eroon. (Järvinen 1999, 87; Takala 1992, 93, 109-110, 144-145.)

Kuulostaa oudolta kesken puheen yhteistoiminnallisten menetelmien merkityksestä alkaa lukea kulttuuritaustan merkityksestä. Tämä on niin sosiaalipsykologian, kehityspsykologian ja omien ajatusteni mukaan merkittävässä asemassa puhuttaessa lasten ja kouluhenkilöstön hyvinvoinnista suuressa yhteisössä jossa toimitaan valtakulttuurin ja valtannormien mukaan. Kuinka pieni lapsi voi pärjätä taustansa kanssa tuossa sulatusuunissa, jos kulttuuritausta ei ole valtakulttuurin kaltainen ja jos yhteistoiminnallisten menetelmien avulla ei koordinoitusti pyritä tasoittamaan raja-aitoja kaikkien hyväksi? (Lyytinen, Korkiakangas & Lyytinen 2003, 89-90, 125, 146.) Erityisesti nivelvaiheissa tulee muistaa huomioida tausta- ja toimintakulttuurien raja-aidat ja pyrkiä niiden poistamiseen yhteistoiminnallisten menetelmien avulla. Yksinkertaisuudessaan tämä tarkoittaa sitä, että nivelvaiheissa toiminnallisia menetelmiä käytettäessä, ohjeet tulee olla niin selkeitä, että niiden ymmärtäminen ei ole sidottu mihinkään aiemmin tarvittavaan tietoon. Ohjeet ja toiminnat ovat siten kulttuurisesti mahdollisimman neutraaleja ja kaikkien suoritettavissa. Esimerkkinä yksinkertaisesta toiminnallisesta tehtävästä on matonkääntötehtävä. Tässä ryhmä yksinkertaisesti seisoo kankaan päällä, joka heidän tulee saada käännettyä toisin päin jalkojensa alla ilman, että kukaan poistuu kankaalta. Tehtävä vaatii keskustelua, ongelmanratkaisukykyä, uskallusta yritykseen sekä muiden motivointia ja auttamista. Mutta mikä tärkeintä, kukaan ei tarvitse tehtävässä etukäteistietoa saadakseen sen suoritettua. Tarvitaan ryhmässä olevien erilaisuutta tehtävästä suoriutumiseen.

Lasten ja nuorten kotitaustoilla on tiivis yhteys heidän koulukäyttäytymiseensä ja koulutusvalintoihinsa nyky-yhteiskunnassa. Puhutaan jopa koulutuksen periytyvyydestä. Oppilaiden tulevaisuusorientaatioita on johdettavissa perhetaustasta. Se, mitä nuoret tavoittelevat elämältään, heijastaa sitä, minkälaisia odotuksia heitä kohtaan on ollut

kotona ja miten odotukset on sisäistetty. Tämä taasen näkyy nuorten suhtautumisessa koulutyöskentelyyn. (Järvinen 1999, 7, 158; Saaristo & Jokinen 2004, 182.) Jos oppilaan kotona arvostetaan vahvasti käytännön työntekoa ja paheksutaan pitkiä opiskelu uria, on koululla suuri työ saada oppilaita suuntautumaan pitkiin opintoihin. Nämä asenteet korostuvat nivelvaiheissa, kun on tehtävä ratkaisuja tulevaisuuden suhteen. Monikulttuurisuuden lisääntyessä myös tämä edellä mainittu ongelma saattaa kasvaa oppilaiden parissa. Länsimaisen koulutuksen taso ja korkeaan koulutukseen tähtääminen ei ole välttämättä ensiarvoisen tärkeää maahanmuuttajille, joilla saattaa olla vaikeaa taloudellisesti ja joiden taustakulttuurissa työn tekeminen on arvostetummassa asemassa kuin koulutus. On taattava, että nämä nuoret saavat yhtäläillä tiedolla ja ohjauksella nivelvaiheissa. Näin he voivat rakentaa sellaista tulevaisuutta, jonka he itse haluavat, eikä sellaista, johon heidän vanhempansa osaavat heitä ohjata. Korostan osaamista, koska perheen taustakulttuurissa ei välttämättä ole riittävästi tietoa, kuinka tukea lastaan ja kuinka toimia koulujen nivelvaiheissa. Jotta koulutyöskentely saadaan mahdollisuuksien puitteissa mielekkääksi kaikissa kouluissa, joissa nuori opiskeluaikanaan on ja vaikka koulun ja kodin kulttuuri ja normit eivät kohtaisi, on lapsen ja nuoren koulu hyvinvointiin panostettava. Kun hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen panostetaan erityisesti alun nivelvaiheissa, päästään jatkossa eteenpäin syvemmälle yhteisöllisyyteen kuin tilanteessa, jossa nivelvaihe on ohitettu huomiotta. Tähän ei päästä pelkällä opettajajohtoisella tiedonjako opetuksella, vaan tarvitaan yhteisöllisyyttä kasvattavia elementtejä, jotka kannattavat oppilaita vaikeiden tilanteiden tullessa eteen. Sellaisten oppilaiden kohdalla, joilla käytännön työskentelyä lisäämällä, tutkivan ja kehittävän opiskelutavan kautta, on opiskelumotivaatiota saatu kasvatettua paljon ja näin ollen koulu- ja opiskelumyönteisyys tulevaisuudessa ovat parempia. Kuten mielipiteestäni näkyy, nivelvaiheet ovat tilaisuus, joiden kautta yhteistoiminnalliset menetelmät saadaan helposti tuotua koulun arkeen, mutta niiden aktiivinen jatkokäyttö on ensiarvoisen tärkeää.

Mikäli kouluissa ei valtakunnallisesti oteta käyttöön ryhmän yhtenäisen vahvistamisen toiminnallista mallia nivelvaiheissa, tulee yksilöillä ja ryhmillä olemaan enenevässä määrin ongelmia koulussa. Kouluilla ei ole mahdollisuutta niin yksilöllisiin toimiin, joita eriyttämisen merkeissä tarvittaisiin, jotta kaikki saisivat tarvitsemaansa tukea opiskeluun. Tällöin ainoa mahdollisuus oppilaille vahvemman tuen antamiseen on saada ryhmä toimimaan siten, että itse ryhmä tukee jo kaikkien oppilaiden oppimista.

Ryhmiin vahvistaminen tulee alkaa aina nivelvaiheissa. Kun toiminnoille saadaan vahva alku nivelvaiheissa, on tutkiva opetus menetelmä parhaimmillaan hyvä esimerkki siitä, kuinka ryhmä saadaan aktivoitua toimimaan kaikkia oppilaita huomioiden. (Uuskylä & Atjonen 2005, 79; Hakkarainen Hakkarainen, Bollström-Huttunen, Pyysalo, Lonka 2005, 24, 29-30.) Kulttuuri erot kasvavat tulevaisuudessa tuoden yhä yksilöllisemmät tarpeet esiin, niin nivelvaiheissa kuin tietysti koulun arjessa muutoinkin.

Perheiden kulttuuritaustat määrittelevät paljon oppilaiden valmiuksia toimia koulussa ja vastata opettajien odotuksiin. Perustaidot, tavat ja käyttäytymisen muodot, joita koulu oppilailta edellyttää, ovat aina kulttuuriväriytyneitä. Opettajan kulttuuritausta on peilauskohta, jonka kautta opettaja katsoo oppilaitaan eri tilanteissa koulussa toimimisesta. Kun opettajan ja oppilaan kulttuuritaustat vastaavat toisiaan, sen on todettu edistävän oppilaan koulumenestystä. Mikäli kulttuuritaustat ovat kaukana toisistaan ja jos asiaa ei tiedosteta, voi se pahimmillaan estää koulumenestystä. Myös perheen kulttuuritaustat vaikuttavat siihen, minkälaisia koulunkäyntiin liittyviä odotuksia lapsiin kohdistuu vanhempien taholta. Vanhempien toiminnoilla ja asenteilla on vahva merkitys lasten tehdessä kouluvalintoja. Opettajien kannustus ja motivointi merkitsee lapselle erityisen paljon silloin, jos kodin kulttuuri ei tue ja arvosta lapsen koulunkäyntiä. (Järvinen 1999, 47-49, 67; Saaristo & Jokinen 2004, 183.) Opettajan tulee tunnistaa omat taustansa ja sen vaikutukset opetustyöskentelyssä ja valtakulttuurin vaatimukset hänen työlleen, välttääkseen asiaankuulumattomat konfliktit ja stereotyyppiseen kohteluun sortumisen. Edellä mainitut johtuvat monesti opettajan oppilaiden tunnistamattomista kulttuuritausta eroista. (Vuorikoski, Törmä & Viskari 2003, 109-112, 125, 127.)

Yhteiskunnalliset vaatimukset ja kulttuurieroista määräytyneet odotukset säätelevät koulutussosiologisesti katsottuna koulun toimintaympäristöä ja siellä menestymistä. Rakenteelliset rajat, kulttuuriset rajat, kulttuuriset käytännöt ja yhteiskunnalliset tehtävät rajaavat sosiaalisen tilan, joka ohjaa oppilaiden toimintaa tietyin odotuksin ja vaatimuksin. Jotta voit menestyä, on toimittava koulun edellyttämällä tavalla. Koska oppilaat kuitenkin ovat erilaisia kykyjensä ja sopeutumishalunsa puolesta, seuraa samoista vaatimuksista erilaisia ilmenemismuotoja kuten menestymistä, sopeutumista, vetäytymistä ja vastustamista. (Järvinen 1999, 81.)

Järvinen tuo tutkimuksessaan esille Bourdieu tavan käsitellä aihetta ihmisen habitus, joka liittyy mielestäni olennaisesti oppilaan mahdollisuuksiin koulumaailmassa ja johon törmätään niin nivelvaiheiden toteutuksessa kuin koulun arjessa. Haluan tuoda habitus käsitteen tässä esille, koska mielestäni habitus on tärkeä osa ihmisten ja asioiden yhteistoimintaa.

Bourdieun mukaan habituksella tarkoitetaan asenteiden ja suhtautumistapojen järjestelmää - toiminnan periaatetta, joka yhdistää yksilön elämän aiemmat kokemukset ja ohjaa ihmisen valintoja. Habitus rakentuu vähitellen elämän edetessä erilaisissa yhteisöissä mm. koulussa viettämiemme vuosien aikana. Kun habituksemme rakentuu, otamme ympäristöstä vaikutteita, käsittelemme arvojamme, mietimme suhtautumistapojamme ja otamme vastaan palautetta muilta ihmisiltä ja jälleen arvioimme jatkossa toimintaamme aiemmin koetun perusteella. Habituksen perusrakenne syntyy jo primaarisosialisaatiossa, joka selittää yhteneväisissä kulttuuriympäristöissä kasvaneiden elämäntapojen ja valintojen samankaltaisuutta. Primaarisosialisaatio tarkoittaa aikaa, jolloin lapsi sisäistää vanhempiensa edustaman kulttuurinäkökulman, jota lapsi pitää ainoana olemassa olevana näkökulmana sosiaaliseen maailmaan. Tällä tavalla sisäistetyn maailman nähdään juurtuneen syvempänä yksilöihin kuin myöhemmän sosialisointia aikana sisäistettävät näkökulmat. Myöhemmin yksilön habitus muuttuu ja saa vaikutteita muista kulttuureista sekä elämisen ja maailman hahmottamisen tavoista mm koulumaailmassa. Mikäli koulusta saatu tunnustus, yhteisesti jaetut tavoitteet ja päämäärät on koettu positiivisina ja kannustavina, voi perheen kulttuuritaustan vaikutus koulukäyttäytymisessä ja valinnoissa jäädä toissijaiseksi. (Saaristo & Jokinen 2004, 79-80, 183; Järvinen 1999, 192; Bourdieu 1998, 7,16-20, 30, 64-65.)

Helkama, Myllyniemi ja Liebkind (185, 2007) puhuu sosiaalisista representaatioista kirjassaan Johdatus sosiaalipsykologiaan. Tällä käsitteellä he kuvailevat samantyyppistä asiaa kuin Bourdieu käsitteellä habitus. Sosialisointi itsessään on siis perheen ja muun ympäristön lisäksi yksi koulunkin tärkeästä tehtävästä. Varsinkin vertaissuhteiden määrässä ja sen myötä tapahtuvan sosialisointia merkeissä koulun asema on valtava. Lapsi peilaa itseään kouluympäristöön ja muihin oppilaisiin sekä opettajiin ja kerää niin positiivista kuin negatiivistakin palautetta toiminnastaan. Esimerkiksi oppilaiden leikkiessä pihalla yksi oppilaista kompuroi ja kaatuu ja muut oppilaat kerääntyvät ympärille nauramaan. Varmasti niin kaatunut kuin muutkin oppilaat oppivat tästä,

että kaatuilu ei kannata, koska sen kautta joutuu naurunalaiseksi. Jos oppilaat toimisivat niin, että menisivät auttamaan kaatunutta, koko joukko oppisi toisista huolehtimista, vaikka joskus kävisi vahinko. Mitä enemmän he saavat pystyvyyden tunnetta, sitä enemmän he luottavat itseensä. Koulutilanteissa opettajan antama palaute on tärkeässä asemassa. (Ahokas ym. 2008, 19-24, 35,73)

Habituksen sisällä voidaan nähdä käyttäytymisstrategioita, jotka aktivoituvat tietyssä toimintakentässä. Yksilöä ohjautuu habituksensa kokemuksen mukaan. Mikäli habitus kohtaa sellaisen maailman, jonka tulosta se on, se sopii toimintakenttään ilman tietoista sopeutumisyritystä. Yksilö tunnistaa tiedostamattaan toimintakenttään kuuluvat merkitykset. Mikäli habitus on kehittynyt täysin erilaisessa toimintakentässä, voi oppilas kokea suurta epävarmuutta, koska ei tiedä ja tunnista, kuinka tulisi toimia. Jos edellä kuvattu Bourdieun ajatusmalli siirretään kouluympäristöön, se tarkoittaa sitä, että oppilaiden koulumenestys ja sinne sopeutuminen edellyttää oppilaiden habituksen ja koulun kentän yhteensopivuutta. Lapset tulevat kuitenkin erilaisista kulttuurilähtökohdista ja heillä on omat tapansa, tottumuksensa, asenteensa, arvostuksensa, käyttäytymisensä ja puhetapansa. Kun erilaisten habitukset kohtaavat koulun vaatimukset ja kulttuurikäytännöt, siitä seuraa eri oppilaille eri asioita. Osa ei koe törmäystä lainkaan, toiset ahdistuvat tai ovat haluttomia sopeutumaan tai alkavat kapinoida koulua vastaan. (esim. Bourdieu 1998, 18-19; Järvinen 1999, 83; Saaristo & Jokinen 2004, 182-183.)

Bourdieu teoreettisen näkemyksen mukaan työläisperheiden lapset, muiden kulttuurierojen lisäksi, ovat jopa "kyvyttömiä" toimimaan koulun asettamien odotusten mukaisesti. Tämän mukaan koulumenestys on sidoksissa valtakulttuurin periaatteisiin ja arvostuksiin. Tämä tarkoittaa sitä, että oppilaat jotka ovat jo perhesosiaatioissa saaneet koulun näkökulmasta oikean kulttuuripääoman, menestyvät koulussa paremmin kuin ne oppilaat joiden suhde valtakulttuuriin on kaukaisempi. Kouluympäristön voidaan nähdä mielestäni vieläkin osittain suosivan ylä- ja keskiluokkaisia lapsia, kun taas työläislapset nähdään "kyvyttöminä". Koulu edustaa yhteiskunnassa vallitsevia arvostuksia ja ylläpitää niitä. (Bourdieu 1990, 243-244; Järvinen 1999, 86-88.) Olen kohdannut työssäni lapsia, joiden perheiden elämäntapa ei tue lainkaan hänen koulunkäyntiään. Perheissä saattaa olla jopa kolmannen polven alkoholisoituneet vanhemmat. Perheen ja erityisesti vanhempien toimintakulttuurit ja elämänaalueet ovat täysin toisenlaisesta maailmasta kuin koulun valtakulttuuri. Lapsen lähipiiristä

voi olla mahdotonta löytää edes yhtä aikuista, joka olisi hänen kouluarkensa tukena. Kuinka tällainen lapsi saa samat mahdollisuudet kuin lapsi jolla on vanhempiansa jatkuva päivittäinen tuki opinnoissa?

Nivelvaiheissa on mielestäni ehdotonta ottaa huomioon kulttuuri- ja sosiaaliset näkemykset keskustelujen merkeissä. Opettajille tulee luoda mahdollisuuksia pohtia omaa taustaansa ammatillisesti ja miettiä sen vaikutuksia omaan toimintaansa oppilaiden kanssa. Tämä voi tapahtua koulun henkilöstön yhteisellä pitkäjänteisellä koulutuksella. Koulutuksen tavoitteena on perustaa kouluun ryhmiä, joiden toiminta perustuu edellä mainittujen aiheiden käsittelyyn ja jotka kokoontuvat säännöllisesti. Ryhmiin muodostuu aina oma toimintakulttuuri, joka on kaikkien ryhmäjäsenten kulttuuritaustan ”sulatusuuni”. Ryhmän toimintavalmius on kiinni siitä kuinka tarinat nivoutuvat yhteen, kuinka toisten taustoja hyväksytään, kuinka uskalletaan luoda uutta yhteisöllisyyttä ja toimintatapoja kaikkien hyväksi. Ei luoda vain vallitsevan kulttuurin mukaisia, vaan kaikki tasapuolisesti huomioivia käytänteitä.

Kulttuuritaustan lisäksi haluan tuoda tässä lyhyesti esille myös sukupuolisidonnaisen käyttäytymisen odotukset ja vaatimukset. Poikien käytös koulussa voidaan nähdä olevan opettajan työn haaste ja palkinto. Järvisen (1999) mukaan luokkahuonetutkimuksissa on todettu poikien keräävän opettajien huomion hyvässä ja pahassa, niin luokkahuoneissa kuin käytävillä ja pihalla. Odotukset poikia kohtaan ovat usein riippumattomuus ja uratietoisuus. Poikien käytökseen ei niinkään kohdistu odotuksia, mutta tytöiltä odotetaan yleismotivoituneisuutta, itsekontrollia ja sopuisuutta. Tytöt sopeutuvat koulun sääntöihin ja odotuksiin yleisesti ottaen poikia paremmin. Pojat rikkovat sääntöjä ja aiheuttavat konflikteja. Tyttöjä ja poikia voidaan selkeästi nähdä kohdeltavan koulumaailmassa nykypäivänäkin eritavoin. Kouluissa on piilo-opetussuunnitelma, johon sukupuolisidonnainen eriarvoisuus liittyy. Nämä kirjoittamattomat ja usein tiedostamattomat koulun piilo-opetussuunnitelmat sisältävät myös kulttuurisidonnaisia toimintamalleja, jotka voivat nousta hyvinkin vakaviksi ongelmiksi. Mikäli jo varhaisessa vaiheessa koulun toimintoja suunnitellaan palvelemaan niin poikien kuin tyttöjen luontaista käytöstä ja pysähdytään aidosti ja ohjauksellisesti puhumaan ääneen asioista niiden oikeilla nimillä yhteisöllisesti, mielestäni välttyään monelta ongelmalta.

On muistettava, että oppilaat ovat aktiivisia osallistujia, jotka käyttävät koulua oman kulttuurisen, sosiaalisen ja sukupuoli-identiteettinsä rakentamiseen (Järvinen 1999, 89). Oppilaille täytyy koulujärjestelmän puitteissa luoda oppimisympäristö, joka tukee heidän oppimistaan. Nivelvaiheitoiminnot ovat oleellinen osa tätä tukea, jossa kouluympäristö toteuttaa jatkuvuuden ja tasa-arvoisuuden periaatteita.

Yhteiskunta vaikuttaa ryhmän toimintaan taloudellisesti ja kulttuurisesti. Nämä vaikutukset välittyvät ryhmään monia väyliä pitkin, sekä sosiaalisten toimintajärjestelmien että yksittäisten ryhmän jäsenten kautta. Yhteiskunta ja sen valtakulttuuri delegeoivat ryhmälle ainakin kaksi tehtävää: toisaalta ihmisen elämän säätelemisen, normittamisen ja valvomisen, toisaalta heidän sosiaalistamisensa yhteiskunnan jäseniksi ja näin sen kiinteyttämisen. Esimerkiksi yhteiskunnan koulutuspolitiikka ja sen pohjalta luotu virallinen opetussuunnitelma määrittelevät luokkaryhmän toiminnan tarkoituksen. (Jauhiainen & Eskola 1993, 25-26.)

5.3 Ryhmän ohjaajan merkitys

Ryhmädynamiikan säätely on ryhmänvetäjän päätehtävä vapaissa ryhmissä kuin sidotuissa koulu- ja päiväkotiryhmissä (Jauhiainen & Eskola 1993). Tämä tehtävä on yksi vaativimmista tehtävistä. Vaikka Jauhiaisen ja Eskolan teos Ryhmäilmiö (1993) on tieteellisesti katsottuna monen mielestä vanha teos, niin tämä tosiasia ei ole muuttunut. Ennemmin se on vain kasvanut. Ohjaajan on kyettävä tarkkailemaan ja ohjaamaan tilanteita yksilö kuin koko ryhmä huomioiden. Kun aiemmassa kappaleessa käsitelty ryhmänohjaajan ja osallistujien yksilöllisyys otetaan huomioon, tehtävä voi kuulostaa mahdottomalta. Tavoitteellisen toiminnan parissa tämän tärkeys ja vaativuus korostuvat.

Jos ohjaaja saa ympäristön vaatimuksista ja ryhmän jäsenten asenteista ja käyttäytymistavoista muotoutuneen ryhmän toimimaan, on mahdollista, että ryhmä toimii järjestäytyneesti ja sen toiminta voi olla jopa helposti ennustettavaa. Mikäli kodin normit ovat vahvasti ristiriidassa koulun normien kanssa, on tilanne haastava koko ryhmälle. Tällöin vaaditaan ohjaajalta todellista taitoa saada kaikki tasapuolisesti mukaan ilman, että kukaan jää ulkopuolelle taitojen puutteen tai tiedon puutteen vuoksi. (Aho & Laine 2002, 151-152.) Koulussa opettajien on hyvin haastavaa saada oppilasta innostettua opiskelun pariin, jos kodin arvot ja normit eivät sitä tue. Varsinkin,

jos opettajista puhutaan kotona halventavasti ja oppilas jatkaa samoin sanoin koulussa, kärsii koko ryhmä oppilaan toiminnasta. Koulu ja päiväkotit ovat paikkoja, joissa lapset ja nuoret oppivat valtakulttuurin normeja ja sosiaalisen vuorovaikutuksen tapoja. Ohjaajien, hoitajien, opettajien ja kaikkien muiden näissä paikoissa työskentelevien työntekijöiden merkitys lapsen kasvun ja kehityksen polulla on erittäin suuri ja työntekijöiden tulisi muistaa vastuunsa määrä arjen normaalien toimintojen parissa. Opettaja on esimerkiksi nivelvaiheissa parhaimmillaan avainasemassa, kun kehitetään lasten sosiaalista käyttäytymistä ja kykyä solmia ystävyyssuhteita. (Aho & Laine 2002, 180).

5.4 Yhteisöllisyyden merkitys

Yhteisöllisyys on myös väline koulumaailmassa, ei vain pelkästään ryhmän sidonnaisuutta kuvaava tekijä. Yhteisöllisyys muuttuu tällöin toimintamalliksi tai keinoiksi, joiden ympärille esimerkiksi luokan yhteinen toimintakulttuuri rakentuu. Tällöin hyödynnetään ryhmän sisäinen voima yhteisen hyvän saavuttamiseksi siten, että ongelmatilanteiden selvittämistä ei siirretä pois luokkayhteisöstä vaan ne käsitellään yhteisesti. Yhteisöllisyys välineenä voi pitää sisällään yhtenäistä kasvatustavoitteisiin pyrkimistä yhteisön ominaisuuksia hyödyntäen, yhdensuuntaistamista ja yhtenäistämistä kasvattajien toiminnoissa ja toimintoja vanhempien kanssa tehtävässä yhteistyössä. Suunniteltaessa koululuokassa tulevia toimintoja on yhteisöllisyyden käyttö työvälineenä erittäin hyvä toimintamalli. Näin oppilaat pääsevät prosessiin mukaan alusta lähtien ja heidän sitoutumisensa, turvallisuuden tunteensa toiminnan suhteen ja tietoisuutensa toiminnoista ovat aivan toista luokkaa, kuin silloin, jos heille tuodaan eteen valmis muiden tekemä suunnitelma. Tällöin yhteisöllisyys on ollut välineenä ja yksilöt ovat päässeet vaikuttamaan toimintaan. Tärkeää on säilyttää yhteisöllisyyttä käytettäessä aitous. Jos muiden kuuleminen on vain muodollista, jolloin vaikutusta todellisuudessa ei olekaan, on turha puhua yhteisöllisyydestä. (Haapamäki et al. 2000, 26-27).

Kun yhteisöllisyys välineellistetään, sen käyttö tulee järjestelmällisemmäksi ja helpommin ymmärrettäväksi, niin ammattikasvattajien kuin vanhempien parissa. Tällöin

nähdään paremmin sen merkitys, tavoitteellisuus ja tulokset. Esimerkkinä alla, on esimerkki yhteisöllisyyteen perustuvasta ohjausmallista, joka on jatkoa nivelvaiheessa aloitetulle luokan yhteiselle toimintamallille. Tällöin luokassa hyödynnetään aktiivisesti yhteisöllisiä ratkaisumalleja ongelmatilanteiden selvittämisessä: Alakoululuokassa on toisia kiusaava oppilas, jota on koulun ja vanhempien puolesta puhuteltu ja rangaistu useasti. Lopulta opettaja ja vanhemmat tekevät päätöksen käsitellä asiaa koko luokan kanssa opettajajohtoisesti. Luokassa puhutaan avoimesti kiusaamisesta ja nimenomaisesti kyseisen oppilaan toiminnasta. Keskustelussa asetetaan tavoitteet, jotta kiusaajan käytös muuttuu ja kuinka muut oppilaat tukevat häntä sen lopettamisessa. Tilanteessa sovittiin myös, kuinka toimitaan, jos kiusaamisia on jatkossa ja kuinka myös onnistumiset kirjataan, jotta positiivinen kehitys oppilaan käytöksessä saadaan näkyväksi kaikille. Esimerkkitalanteessa yhteisöllisyyden käyttö välineenä on selkeästi nähtävissä.

Yhteisöllisyyden käyttö ja rakentaminen, puhutaan sitten välineellisestä yhteisöllisyydestä tai toimintamalliperiaatteesta, edellyttää yhteisön jäseniltä aktiivista mukana oloa yksilöllisesti. Kommunikaation tulee olla avointa ja rehellistä ja yhteisöllisyyttä painottavaa. Kullakin yhteisön jäsenellä on historiansa, vahvuutensa ja heikkoutensa joiden kautta hänen tulee olla yhtä tärkeä osa yhteisöä kuin joku muu muilla vahvuuksilla ja heikkouksilla. Tämä koskee niin yhteisön ohjaajia kuin ohjattavia. (Haapamäki et al. 2000, 41-43.)

6. ELÄMÄNKAAREN VAIHEIDEN HUOMIOIMINEN KOULUN YHTEISTOIMINNALLISTEN MENETELMIEN SUUNNITTELUSSA

Fyysisten, henkisten ja motoristen kehitysvaiheiden huomioiminen kannattaa yhteistoiminnallisia toimintoja suunniteltaessa. Aiheesta on materiaalia erilaisten elämäntieteiden ja psykologien teorioiden joukossa. Näistä voidaan hakea suuntaa sille, millaisia toimintoja on hyvä kunkin ikäisille lapsille suunnitella. Näin voidaan varmistaa lasten valmiudet suoriutua annetuista toiminnoista ja saada niistä maksimaalinen hyöty

ryhmälle kuin yksilölle. Se, miten lapset yhteistoiminnallisista tehtävistä suoriutuvat, on ryhmän vetäjän vastuulla. Pienten lasten kohdalla eri kehitysvaiheista seuraavaan edettäessä on muistettava ympäristön reagoinnin vaikutus. Jari Sinkkonen puhuu kirjassaan ”Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun” rakentavasta kannustamisesta. Palautteen anto yrityksestä, sinnikkyydestä, kekseliäisyydestä ja rohkeudesta on rakentavampaa kuin hyvästä ja huonosta suorituksesta mainitseminen. Koska itsetunnon kehityksen kannalta ruuhkaisimmat ajat keskittyvät uhmaikään, esimurrosikään ja murrosikään, myös koulu saa haasteita näistä vaiheista ja ne ovat näkyvässä asemassa rakentavaa palautetta annettaessa. (Sinkkonen 2008, 180-184.) Tuon tässä kappaleessa esille muutamia esimerkkejä elämänkaaripsykologioista, joita voi hyödyntää yhteistoiminnallisuutta suunniteltaessa. Ensiksi mallina on Mathias Waisin viides, yhdeksäs ja kolmastoista ikävuosi. Tämän jälkeen on lyhyesti esimerkkejä Erik Eriksonin kehityshaasteista lapsuusiässä, jotka tulisi Eriksonin teorian mukaan suorittaa onnistuneesti, jotta lapsi/nuori/aikuisen/vanhus voi siirtyä vahvistuneena seuraavalle ikätasolle ja nauttia kokonaisvaltaisesti elämästään. (Wais 2005; Nurmiranta, Leppämäki & Horppu 2009.)

Mathias Waisin elämänkaariteorian perusta

Waisin mukaan ihmisen elämänkaari kehittyy ajan mukana. Ihmisen yksilöllisyys ja sen esiintulo liittyy vahvasti tähän kehityskykyisyyteen ajan kuluessa. Minuus hakee muotoaan jatkuvasti, sen muoto on aikaan sidonnainen ja se suuntautuu aina tulevaisuuteen. Minuus ei ole Waisin mukaan koskaan valmis. Sen keskipisteenä tulisi pitää yksittäiset elämänkaaren tapahtumat ja se, miten ne voivat edistää tulevaisuuden kehittymistä. Esimerkkinä tuon esille kolme opinnäytetyöni kohderyhmään liittyvää ikävuosi kehitysvaihetta Waisin mukaan. (Wais 2005)

Mathias Wais, Viides ikävuosi

Mathias Wais näkee viidennen ikävuoden kohdalle kohdistuvan sukupuolierojen merkityksen ymmärtämisen, mikä aiheuttaa kriisin lapselle, että hän ei voi enää samaistua molempiin vanhempiinsa. Hän oppii tekemään eron isän ja äidin välille ilman sen suurempaa asian esiintuontia. Jos asiaa aletaan ympäristön taholta ylikorostaa, saattaa normaali itsestään ohimenevä kehitysvaiheen kriisi ohjautua täysin väärille teille ja lapsi oppii esimerkiksi käyttämään tietoisesti väärin pienestä pitäen suku-

puolirooliaan. (Wais 2005, 89.) Kotileikit, joissa lapset oma-aloitteisesti hakeutuvat oman sukupuolensa mukaisiin rooleihin ovat siis hyväksi, mutta niiden korostaminen ja tyrkyttäminen ovat täysin tarpeettomia.

Mathias Wais, Yhdeksäs ikävuosi

Waisin mukaan yhdeksännen ikävuoden kohdalla lapsi asettaa itselleen tärkeät aikuiset kyseenalaisiksi, koska hän ymmärtää olevansa ainutlaatuinen tasa-arvoinen yksilö. Mielikuvitus ja haaveilu ovat vahvasti näkyvillä ja niiden hyödyntäminen koulutoiminnoissa voi olla hyvin hedelmällistä. Roolipelit kiusaamisen ehkäisyssä, toisiin tutustumisissa ja uusiin aiheisiin syvennyttäessä voivat olla oikein käytettyinä erittäin hyviä ryhmän toiminnan vahvistamisessa. (Wais 2005, 90-91.)

Kolmastoista ikävuosi

Yläasteelle siirryttäessä, kolmentoista ikävuoden tienoilla, lapsi alkaa muuttua vahvasti lapsesta nuoreksi ja lapsuus jää taakse. Lapsi tiedostaa omat kykynsä vaikuttaa elämäänsä ja tahtoo vaikuttaa siihen. Yhteistoiminnallisia menetelmiä ajatellen tämä on hyvin haasteellinen vaihe. Nuori rakentaa vahvasti omaa uutta identiteettiään lapsuuden kokemusten perusteella ja voi olla hyvin epävarma minuutensa suhteen kriisin keskellä. Samalla hänellä on vahva oma tahto olla tekemättä, jotain jonka pelkää saattavan hänet naurun alaiseksi. Totaalikieltäytyjät, esimerkiksi yhteistoimintapäivillä tehtävien ryhmätehtävien keskuudessa, levittävät ympärilleen epävarmuutta ja kieltäytyjien määrä kasvaa helposti. Tehtävien tulee olla tässä ikävaiheessa hyvin suunniteltuja ja kaikille sopivia. Ohjaajan ohjaus on oltava niin vahvaa, että kaikilla on uskallusta osallistua. Jos lapsi pääsee kieltäytymään, on häntä hyvin vaikea saada takaisin mukaan toimintaan. Mikäli mahdollisuutta kieltäytyä ei ehdi tulla, on kieltäytyminen ja luovuttaminen kesken toiminnan huomattavasti harvinaisempaa, koska ryhmäpaine vie lapset mukanaan. Nuoruus on täynnä herkkyyttä ja haavoittuvuutta, johon ympäristöllä on suuri vaikutus. Lapsi tarvitsee kannustusta, positiivisia onnistumisen kokemuksia ja verkostoa, jossa hän voi turvallisesti kasvattaa omaa identiteettiään. (Wais 2005, 91-94, 99-100.)

Eriksonin kehitysteorian perusta

Erik H. Erikson on 1950-luvulla kehittämällään elämänkaariteoriallaan jakanut ihmisen kehityksen kahdeksaan kehitysvaiheeseen. Esimerkkinä esitän kaksi kehitysvaihetta, jotka liittyvät opinnäytetyöni kohderyhmään. Hän on pyrkinyt löytämään yleiset, eri elämänvaiheita yhdistävät, periaatteet ja niiden perusajatuksena on, että ihmisen tulee ratkaista eri ikäkausille ominaisia kehityskriisejä. Mikäli ihminen selvittää aina kunkin elämänvaiheen kehityskriisin, hän pääsee siirtymään seuraavaan elämänvaiheeseen. Mikäli kehityskriisin selvittäminen epäonnistuu, Eriksonin mukaan kehityskin häiriintyy ja olennaisia ihmisen jatkokehittymiselle ominaisia ominaisuuksia jää saavuttamatta. Tällöin alttius vakaville ongelmille kasvaa hyvin suureksi. Ihminen voi saavuttaa tasapainoisen elämän vain suoriutumalla kaikista kehityskriiseistä, mielellään sen ikäkauden yhteydessä, johon tehtävä kuuluu. Korjaavassa terapiassa tai jopa satunnaisissa elämäntilanteissa voidaan jälkikäteen läpikäydä kesken jääneitä kehityshaasteita, jolloin päästään niistä irti ja voidaan jatkaa normaalisti seuraavaan vaiheeseen. (Dunderfelt 1996, 212-224.)

Eriksonin leikki-ikä kehityshaaste

Eriksonin mukaan leikki-ikä (4-5v) kehityshaaste lapselle on löytää tasapaino aloitteellisuuden ja kykyjen suhteen. Edellä mainittu huomioiden, päiväkodissa voidaan toteuttaa ryhmissä yhteisiä ohjattuja toimintoja, joiden myötä lapset saavat pääasiassa positiivisia kokemuksia omasta toiminnastaan ryhmässä. He joutuvat myös kohtaamaan haasteita, joista eivät vielä pysty suoriutumaan. Motoriset erot lapsilla ovat hyvinkin suuria ja tämä täytyy huomioida yhteisiä toimintoja suunnitellessa. Kaikilla lapsilla tulee olla mahdollisuus saada kokonaisvaltaisia positiivisia onnistumisen kokemuksia.

Eriksonin varhaisen kouluiän kehityshaaste

Kuudesta vuodesta nuoruusikään ulottuvalla ajanjaksolla lapsella on tarve näyttää kykynsä ja ahkeruutensa. Lisäksi hänellä on suuri läheisten ihmissuhteiden tarve. Kun lapsi onnistuu sosiaalisissa työskentelytilanteissa, hänelle tulee pystyvyyden tunne. Lapsi kokee hallitsevansa tilanteen ja pystyvänsä hyödyntämään tietojaan ja taitojaan. Mikäli kyseisen

kuvauksen kaltaisia tilanteita ei tule tai tulee hyvin vähän, lapsi kokee alemmuudentunnetta. Toisin sanoen lähes kaikki koulun toiminta voidaan linkittää tämän kehitystehtävän ja yhteistoiminnallisuuden välille. Pelkästään luokassa sosiaalisena yksilönä toimiminen ja palautteen saaminen opettajalta, muilta oppilailta ja henkilökunnalta vaikuttaa tästä haasteesta selviämiseen.

(Nurmiranta ym. 2009, 29-30.)

Koulu- ja päiväkotimaailma on merkittävä osa nuoren elämää ja vertaisryhmältä saatu palaute on vahvassa asemassa. Jotta koululuokka toimii hyvin ja on kannustava, tarvitaan vahvaa aikuisten ohjausta, missä kaikki hyväksytään sellaisina kuin ovat. Yhteistoiminnalliset menetelmät jatkuvana koulutoimintakulttuuriin kuuluvana menetelmänä ovat avainsana yhteishengen kasvattamisessa ja ylläpitämisessä.

7. YHTEENVETO

Tehdessäni Orimattilassa kartoitusta nivelvaiheista ja niissä tapahtuvista ohjauksellisista toimenpiteistä, ajattelin aiheella olevan täysin selkeä ja näkyvissä oleva merkitys koulumaailmassa. Näkemys oli oma näkemykseni, joka pohjautui nuoriso-ohjaajataustaani ja vahvaan rooliini kouluissa yhteisöllisyyteen liittyvissä asioissa. Olen saanut työskennellä vastaanottavaisissa ympäristöissä, joissa on ollut yhteisöllisyyden haasteita. Lisäksi olen nähnyt, että kaikki eivät koulumaailmassa yhteisöllisyyttä arvosta. Eniten yllätyin siitä, kuinka vähän siitä on kirjallisuutta ja kuinka vähän sitä on julkisuudessa käsitelty nimenomaan sosiaalisen ilmapiirin, siihen liittyvien kulttuuristen taustavaikuttajien ja hyvinvointiin liittyvän yhteisöllisyyden merkeissä. Siksi tuon esiin kulttuuritaustan, koska se on irrottamaton osa jokaista meitä. Emme voi toimia ilman, että historiamme on osa meitä. Kirjallisuus ja kaupunkien strategiat tuovat esille joka puolella hyvän ilmapiirin luomisen tärkeyden, mutta itse en löytänyt tutkimustietoa aiheesta. Tietoa, kuinka lapsen kehitysvaiheita voidaan ottaa huomioon kehityksen erivaiheissa, löytyi esimerkiksi Eriksonin elämänkaariteoriasta. Tämä

ei kuitenkaan tuonut minulle vastausta yhteisöllisyyden ja siihen liittyvien taustojen tärkeydestä. Reittini sosiaalipsykologian maastossa on ollut poikkeava, mutta olen saanut aikaan muutosta monien ajatusmaailmassa sen avulla. Erään keskustelun myötä pohdimme mielenkiintoista näkemystä, joka saattaa selittää miksi valitsemani reitti saattaa tuntua kouluilla erikoiselta: opettajakoulutuksessa perehdytään yhteisöllisyyteen vain vähän, mutta kehitysvaiheisiin perustetaan lähes koko opettaminen. Voisiko opettajakoulutus olla näkemyksineen liikaa sidonnainen elämänkaariteorioihin? Jääkö silloin näkemättä yhteisöllisyyden voima, kun keskitytään yksilön valmiuksien tarkkailuun?

Henkilökohtaisesti olen vahvasti sitä mieltä, että olemme kulttuuritaustamme ”tuotteita”, johon elämäkokemuksen myötä valitsemme lisää ”materiaalia” ja poistamme huonoksi havaitsemiamme ”sisältöjä”. Osalla tämä toimii tietoisesti, mutta pääasiassa kyse on tiedostamattomasta prosessista. Koulussa olemme kiinteä osa taustahistoriaamme, mutta yhtälailla kiinteä osa koulukulttuuria. Mikäli nämä kaksi ovat hyvin kaukana toisistaan, jos nuorta ei tueta vahvasti osaksi kouluyhteisössä ja vanhemmat ovat sivullisia siirtymissä, koulupolku voi olla hyvin vaativa vain yhteisöön kuulumisen ja siinä toimimisen ongelmien vuoksi.

8. POHDINTA

Luin opinnäytetyötäni tehdessäni suuren määrän kirjallisuutta läpi. Osittain lähteeni olivat suhteellisen vanhoja, josta sain kritiikkiä. Huomasin työn edetessä, että vaikka osa teoksista luokiteltiin suhteellisen vanhoiksi (-90 luvuilta), oli aineiston kylläntyminen selvästi nähtävissä vuosikymmenten eroista huolimatta ja halusin hyödyntää teoksia. Teoksia joissa käsitellään yhteistoiminnallisia menetelmiä koulun tukena nivelvaiheissa ja ylipäätään koulun toiminnan tukena ei suoranaisesti löytynyt. Voi sanoa, että aineiston löytämisen hankaluuden vuoksi, eksyin sosiaalipsykologian reitille. Mitä enemmän hain yhteneväisyyksiä omien ajatuksieni ja koululle saatavan hyödyn välille nivelvaiheissa käytettävien yhteistoiminnallisten menetelmien parissa, sitä enemmän löysin sosiaalipsykologiasta ajatuksilleni tukea. Kehitys- ja elämänkaari-

psykologia olivat reittejä, joita olisin halunnut myös seurata, mutta yhteneväisyydet aiheeseeni eivät olleet yhtä vahvoja ja siksi painotan vähemmän näitä näkemyssuuntauksia. Kuten yhteenvedossani toin jo esille, saattaa olla että oma taustani aiheuttaa sen, että yksilöllisiin kehitysvaiheisiin liittyvä painotus tuntuu vieraalta. Olen aina ollut vahvasti ryhmädynamiikan tärkeyden painottaja ja yhteisöllisyyden voimaan uskova.

Koulumaailma on haastava sosiaalisen toiminnan kenttä, jossa liikutaan aikuisten, lasten, perheiden, valtakulttuurin, normien, lakien, hyvinvoinnin, menestyksen ja syrjäytymisen viidakossa. Opinnäytetyötä tehdessäni keräsin alusta asti kysymyksiä, joita mieleeni aiheesta tuli. Kuten arvata saattaa, kysymyksiä ilman vastauksia on työn valmistuttua enemmän kuin työtä aloittaessani. Haluan tuoda esiin koko opinnäytetyömatkani ajan yhä uudestaan ja uudestaan mieleeni tulleista kysymyksistä. Tullaanko jatkossa panostamaan riittävästi oppilaiden todelliseen hyvinvointiin koulussa? Kuinka se tapahtuu valtakulttuuri ja yksilöllisyys huomioiden? Tuleeko koulun päätehtävän tulevaisuudessa olla tiedon jakaminen, kun tietoa saa rajattomasti ja helposti sähköisten viestimien avulla? Tuleeko koulun tehtävän painottua tulevaisuudessa tiedonhankinnan taitojen ja valmiuksien opettamiseen, tiimityöskentelyn ja sosiaalisen toiminnan vahvistamiseen, persoonallisuuden kehittämiseen ja kasvun ohjaamiseen? Voidaanko siten siirtyä maailmaan, jossa syrjäytyminen, rikollisuus, eriarvoisuus ja rasismi ovat tuntemattomia käsitteitä? Voiko tie yksilöllisyyteen kulkea kouluissa yhteisöllisyyden ja yhteistoiminnallisten menetelmien avulla, jos niitä aloitetaan erityisesti painottaen nivelvaiheissa? Kun yhteistoiminnallisia menetelmiä aloitetaan painottaen tietyissä vaiheissa, saadaanko niitä vahvistettua vähitellen koulun arjessa? Itse en usko, että koulujen toimintamalleja muutetaan päätösten voimalla määräämällä. Yhteistoiminnallisuus, kuten mikä tahansa muukin asia, täytyy tuoda hitaasti koulun arkeen esimerkiksi nivelvaiheiden kautta siten, että henkilöstö saa vakuuttuneeksi toimintojen hyödyllisyydestä. Kun tätä uskoa saadaan kasvatettua ja tietoa levitettyä, on mahdollista saada yhteisöllinen ajattelu koulun arkeen myös nivelvaiheiden ulkopuolella. Mikäli yhteistoiminnallisia menetelmiä ei arvosteta nivelvaiheissa, en usko sen silloin näkyvän kouluissa muuna kuin hienoina kliseinä arvojen ja visioiden joukossa.

LÄHTEET

- Aho, Sirkku & Laine, Kaarina 2002. Minä ja muut. Kasvaminen sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Otava.
- Ahokas, Marja & Frenchen Maija & Hankonen, Nelli & Lautso, Anita & Pyysiäinen, Jarkko 2008. Sosiaalipsykologia. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.
- Aronen, Päivi 2011. Opettaja lehti nro 36. Tule hyvä luokkahenki. Helsinki: Opetusalan ammattijärjestö OAJ ry.
- Bourdieu, Pierre 1998. Suom. Mika Siimes. Järjen käytännöllisyys. Tampere: Vastapaino
- Dunderfelt, Tony 1997. Elämänkaaripsykologia. Helsinki: WSOY.
- Opetushallitus 2011. Perusopetuksen perusteiden muutokset ja täydennykset 2010. Helsinki: Opetushallitus. Viitattu 30.10.2011.
http://www.oph.fi/download/132882_Perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteiden_muutokset_ja_taydennykset2010.pdf
- Haapamäki, Jouko et al. 2000. Yhteisö kasvattaa. Päivähoito oppimis- ja kasvatusyhteisönä. Helsinki: Tammi.
- Hakkarainen, Kai & Bollström-Huttunen, Marianne & Pyysalo, Riikka & Lonka, Kirsti 2005. Tutkiva oppiminen käytännössä. Matkaopas opettajille. Helsinki: WSOY.
- Heikkilä, Jorma & Heikkilä, Kristiina 2001. Dialogi: Avain innovatiivisuuteen. Helsinki: WSOY.
- Helkama, Klaus & Myllyniemi, Rauni & Liebkind, Karmela 2007. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Isoherranen, K., Rekola, L. & Nurminen, R. 2008. Enemmän yhdessä. Moniammatillinen yhteistyö. Helsinki: WSOY.
- Jauhiainen, Riitta & Eskola, Marjatta 1994. Ryhmäilmiö. Juva: WSOY:n graafiset laitokset.
- Järvinen, Tero. 1999. Peruskoulusta toisen asteen koulutukseen. Siirtymävaiheen kokemukset ja koulutusvalintojen taustatekijät oppilaiden kertomina. Turun yliopiston julkaisusarja: Sarja C: osa 150. Turku: Painosalama Oy.
- Kangas, Merja 2000. Mistä on luokan ilmapiiri tehty. Pro gradu-tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Lyytinen, Paula., Korkiakangas, Mikko & Lyytinen, Heikki. 2003. Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.
- Niemistö, Raimo 2002. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Viides, uudistettu painos. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Nurmiranta, Hanna & Leppämäki, Päivi & Horppu, Sari 2009. Kehityspsykologiaa lapsuudesta vanhuuteen. Helsinki: Kirjapaja.
- Orimattilan kaupungin internet sivut. Viittaukset tehty 20.4.2011 ja 30.10.2011.
<http://www.orimattila.fi/sivu.php?id=154&sivuid=166>

- Päijät-Hämeen alueen oppilaanohjauksen kehittämisen työryhmä. 2010. Päijät-Hämeen perusopetuksen seudullinen ohjaussuunnitelma. Viittaus tehty 17.4.2011. http://www.edu.lahti.fi/opetusverkko/media/jce/p-h_seudullinen_ohjaussuunnitelma.pdf
- Saaristo, Kimmo & Jokinen, Kimmo 2004. Sosiologia. Helsinki: WSOY.
- Sinkkonen, Jari 2008. Mitä lapsi tarvitsee hyvään kasvuun. Helsinki: WSOY.
- Uusikylä, Kari & Atjonen, Päivi 2005. (3.uudistettu painos). Didaktiikan perusteet. Helsinki: WSOY.
- Vuorikoski, Marjo & Törmä, Sirpa & Viskari, Sinikka 2003. Opettajan vaiettu valta. Tampere: Vastapaino.
- Wais, Mathias 2005. Lapsuus ja nuoruus nykyaikana. Kasvatuksen mielekkyydestä ja mielettömyydestä. Tallinna: Kirjakas Ky/Tallprint.

LIITTEET

LIITE 1

ESIOPETUKSEN OPPILASHUOLTOTOIMINNAN VUOSIYMPYRÄ /
ESI- JA ALKUOPETUKSEN NIVELVAIHE**Tammikuu**

- Kirjalliset luvat vanhemmilta kouluvalmiustutkimuksiin
- Kouluvalmiustutkimukset esioppilaille, joiden kouluvalmiuksista huolta alkaa
 - ➔ seulonta psykologin yksilötutkimuksiin
 (psykologi käy yhdessä esiopettajan ja ELTON kanssa ryhmätestatut läpi)
- esikoululaisten vanhempainilta, koulun edustaja mukana
- kevään aikana:
 - alkuopettajat käyvät tutustumassa esiopetukseen/tuleviin ekaluokkalaisiin
 - vaihtotunnit;esiopettaja/alkuopettaja vaihtavat paikkoja
 - esikoululaiset käyvät pienissä ryhmissä tutustumassa alkuopetukseen
 - kummioppilaiden valinta esikoululaisille ja yhteinen tapaaminen mahdollisesti ennen kesää

Joulukuu

- OHR-palaverit: kouluvalmiustutkimuksiin osallistujien päättäminen ja tiedon siirto toimijoiden välillä (ajankohta joulukuun alussa) (mukana esiopettaja, terveydenhoitaja ja psykologi)

Marraskuu

- VASU-keskustelut jatkuu
- Seulontatehtävien tekeminen esioppilaiden kouluvalmiuden kehityksen seuraamiseksi jatkuu

Lokakuu

- VASU-keskustelut vanhempien kanssa
- Seulontatehtävien tekeminen esioppilaiden kouluvalmiuden kehityksen seuraamiseksi jatkuu

Syyskuu

- OHR-palaverit: funktiona huolen siirto neuvolasta päiväkoteihin heti lukuvuoden alussa. (mukana esiopettaja, terveydenhoitaja ja psykologi)
- VASU-keskustelut vanhempien kanssa alkaa
- Seulontatehtävien tekeminen esioppilaiden kouluvalmiuden kehityksen seuraamiseksi alkaa
- esikoululaisten vanhempainilta
- syksyn aikana esiopettaja tutustumassa alkuopetukseen
- kummioppilaat mukana esiopetuksen toiminnassa vuoden aikana

Elokuu

- Esioppilasta koskeva tiedonsiirtolomake päiväkoteihin perhepäivähoitajilta
- Kirjalliset tiedonsiirtoluvat vanhemmilta esiopetuksen oppilashuoltotoimintaan

Heinäkuu

- Tulevien ekaluokkalaisten terveystarkastukset

Kesäkuu

- Tulevien ekaluokkalaisten terveystarkastukset

Helmikuu

- Kouluvalmiustutkimukset esioppilaille, joiden kouluvalmiuksista huolta jatkuu (psykologi käy yhdessä esiopettajan ja ELTON kanssa ryhmätestatut läpi)
- Psykologin yksilötutkimukset tulevaa koulun aloitusta varten ja tarvittavat jatkoon ohjaukset alkaa
- kouluun ilmoittautuminen

Maaliskuu

- Keskustelut vanhempien kanssa alkaa
- Esioppilaiden kouluvalmiuden kehityksen edistymisen seuranta alkaa
- Psykologin yksilötutkimukset jatkuu
- Vanhempien hakemukset koulunkäynnin tukitoimia /lykkäystä varten

Huhtikuu

- OHR-palaverit: koulutulokaspalaverit alkaa (mukana rehtori, EO, alkuopettaja(t), esiopettaja, kouluterveydenhoitaja, koulupsykologi ja päivähoidon psykologi) / tiedon kulku puhelimitse (jos ei montaa lasta menossa samaan kouluun samasta esiopetusyksiköstä)
- varhaiskasvatussuunnitelman siirto nivelpalaverissa (vanhempien lupa/kopio vasu:sta)
- Keskustelut vanhempien kanssa jatkuu
- Esioppilaiden kouluvalmiuden kehityksen edistymisen seuranta jatkuu
- Psykologin yksilötutkimukset jatkuu
- Vanhempien hakemukset koulunkäynnin tukitoimia /lykkäystä varten jatkuu

Toukokuu

- OHR-palaverit: koulutulokaspalaverit jatkuu
- Psykologin yksilötutkimukset jatkuu
- Vanhempien hakemukset koulunkäynnin tukitoimia /lykkäystä varten jatkuu
- koulutulokkaiden vanhempainilta
- ekaluokkalaisten kouluun tutustumispäivä

Orimattilan kaupungin ohjaussuunnitelma 2010

LIITE 2

Ohjauksen vastualueet

Tehtävä	Oppilaanohjaaja	Rehtori	Koulu- sihteeri	Luokan- valvoja	Aineen- opettaja	Erityis- opettaja	Muu
A) SIDOTTU TYÖAIKA 1221 H/LUKUVUOSI							
LUOKKATUNNIT							
- Määrä max 500h/lukuvuosi, oppilaan- ohjauksen opetussuunnitelman pohjalta	x						
- Opiskelutaitojen opetus	x				x	x	
HENKILÖKOHTAINEN JA PIENRYH- MÄOHJAUS							
- 7 lk henkilökohtaisesti tai ryhmissä (tutus- tuminen, koulunkäynti, ainevalinnat)	x			x			
- 8lk (koulunkäynti)	x (tarvittaessa)			x			
- 9lk henkilökohtaisesti jokaisen jatko- opintosuunnitelma: ryhmäohjaus tarvittaessa, ohjaus yhteishaun ulkopuolisiin koulutuksiin, lisä-opetukseen, ammattistarteille, valmentä- ville, jälkiohjaus	x						
YHTEISHAUN JÄRJESTELYT							
- Päätöluokkalaisten esitiedot ja tiedonsiirto- luvut opetushallitukseen	x		x				
- Väliarviointi		x					
- Tiedotteiden ja oppaiden jakelu	x						
- Sähköisen haun harjoittelu	x						
- Huoltajan kuuleminen	x						
- Sähköisen haun ohjaaminen	x						

	opo	rehtori	koulus.	lv	ao	eo	muu
- Sähköisen haun etenemisen seuraaminen	x						
Kouluta-ohjelmasta							
- Mahdolliset muutokset tietoihin	x						x vastuu on hakijalla
- Joustavaan hakuun liittyvä hakuprosessi	x						
- Lukion ainevalintakorttien täytön ohjaus	x						
- Pääsykokeisiin ohjaaminen ja niihin liittyvät erityisjärjestelyt	x						
- Yhteishaun ulkopuolella olevien koulutuksien hakuprosessit	x		x				
- Päätöarvointitietojen tarkistaminen (huom. kesken opintojen muuttaneet)	x		x				
- Päätöarvointitietojen lähettäminen							
- Täydennyshausta tiedottaminen	x						
- Päätöluokkalaisten koulutukseen sijoittamisen seuranta ja tiedotus	x						
TET ELI TYÖELÄMÄÄNTUTUSTUMINEN							
- Koulun sisäinen TET	x						
- TET-paikkojen hankinta	x						
- TET-tiedotteet: huoltajalle, työnantajalle, sopimukset, raportit	x						
- TET-toiveiden kokoaminen, yhteenveto, oppilaiden sijoittaminen	x						
- Matka- ja ruokailujärjestelyt	x		x				
- Käynnit TET-paikoilla	x						
- TET-raporttien lukeminen ja palaute	x				x		
- TET-todistusten lukeminen	x				(x)		
- TET-tori	x						
- Yritysvierailut	x	x			x	x	
- Mahdolliset messuvierailut	x						

	opo	rehtori	koulus.	lv	ao	eo	muu
VALINNAISAINELAJÄRJESTELYT							
- Valinnaisainetiedotteen kokoaminen	x	x			x		
- Valinnaisainevalintojen ohjaus	x				x	x	
- Vanhempainilta	x	x					
- Valintojen kokoaminen	x	x			x	x	
- Valinnaisaineryhmien muodostaminen	x	x					
- Valintojen tallentaminen							
- Valinnaisaineiden vaihto	x	x x					
TIEDOTUS- JA YHTEYDENPITOTEHTÄVÄT							
- Jatko-opintoihin ja yhteishakuun liittyvä tiedotus oppilaille ja huoltajille	x						
- Vanhempainiltakutsut ja valinnaisaineopas	x	x					
- Yhteydenpito huoltajiin, aineenopettajiin, luokanvalvojiin, erityisopettajiin, kuraattoriin, terveydenhoitajaan, sosiaalitoimeen, nuorisopalveluihin, työelämään sekä muihin ohjauksen kannalta tärkeisiin toimijoihin.	x	x		x	x	x	
NIVELVAIHEYHTEISTYÖ							
- 6. luokkalaisten vierailut (tutustumiskäynnit, infotunnit)	x						x Tukioppi- laat
- Vierailut ja yläkoulun infotunnit alakoulussa	x					x	
- Tiedonkeruu	x	x					x Kuraattori
- Luokkien muodostaminen	x	x		x			
- 9. luokkalaisten tutustumispäivät lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin, sekä niihin liittyvät järjestelyt ja valvonta	x						

	opo	rehtori	koulus.	lv	ao	eo	muu
OPPILASHUOLTOTEHTÄVÄT							
- Oppilashuoltoryhmäyöskentely	x	x		x	x	x	x TH, K
- Opiskelumotivointikeskustelut	x	x		x	x	x	x K
- Erityiset opetusjärjestelyt	x	x				x	
- Muuttavien oppilaiden opiskelu-järjestelyt	x				x	x	
OSALLISTUMINEN KOULUTUS- JA TIEDOTUSTILAISUUKSIIN SEKÄ OPINTOKÄYNTTEIHIN							
- Ohjausalan koulutuksiin osallistuminen	x						
- Ajankohtaiset asiat ja infot jatko-opinnoista	x	x	x				
- Oppilaitoksiin, koulutus- ja ammatti-aloihin sekä yrityksiin tutustuminen	x			x	x	x	